

DİNDARLIK VE SOSYAL SINIF BAĞLAMINDA GÜNDELİK YAŞAM DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

 Berra BÜYÜKAVCIOĞLU^a

 Özlem ALTUNSU SÖNMEZ^b

Öz

Sosyal sınıflar ekonomik güçle beraber bireylerin yaşam biçimlerine, kültürlerine, eğitim durumlarına ve aile yapılarına göre benzeşen ve farklılaşan topluluklar olarak karşımıza çıkar. Her sosyal sınıfın kendine has beğenileri ve tercihleri vardır. Dindarlık ise bireylerin inançları sonucunda ortaya çıkmış olan tutumlar, eğilimler ve eylemler bütünü olmaktadır. Bu araştırmada “dindarlık pratikleri” sosyal sınıf bağlamında ele alınıp sınıflar ve günlük yaşam biçimleri dini pratikler çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın konusunu sosyal sınıflar bağlamında ayrıldığı düşünülen Meram ve Karatay ilçelerinde yaşayan bireylerin dindarlık pratikleri, gündelik hayat alışkanlıkları ve beğenileri oluşturmaktadır. Araştırmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma Meram ve Karatay ilçelerinden toplam 415 kişiyle anket yöntemi ile nitel araştırma ise 30 kişi ile derinlemesine görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmada iki ilçede ikamet eden, kendilerini en düşük orta seviye dindar olarak tanımlayan 18 yaş üzerindeki bireylerle yapılmıştır. Verilerin analizinde ise SPSS ve MAXQDA programları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; evli bireylerin, yaşı büyük olanların ve sosyoekonomik durumu daha düşük olanların dindarlıkları diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur. Nitel analiz sonucunda ise gündelik yaşam pratiklerindeki farklılığın ise dindarlıktan ziyade sosyoekonomik duruma göre değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Meram ilçesinde yaşayan katılımcıların zevk, beğeni ve tercihleri Karatay’da yaşıyan katılımcılardan büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Özellikle gündelik rutinler Karatay’da namaz vakitleri ile belirlenirken Meram’da yerini hobilere bırakmıştır. Meram’da komşuluk yok denecek kadar azalırken Karatay’da önemli bir sosyal destek mekanizması olarak görülmektedir. Karatay’da tüketim zaruri ihtiyaçlar üzerinden çoğunlukla gerçekleşirken Meram’da ise gösteriş ve marka vurgusu dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: Din Sosyolojisi, Dindarlık, Sosyal Sınıf, Gündelik Yaşam.

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, avcioglu.berra@gmail.com

^b Sorumlu Yazar, Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, ozlemaltunsu@gmail.com

EXAMINING DAILY LIFE EXPERIENCES IN THE CONTEXT OF RELIGIOUSNESS AND SOCIAL CLASS

Abstract

Social classes appear communities that are similar and different according to individuals' lifestyles, cultures, education status and family structures, as well as economic power. Each social class has its own preferences. Religiosity, on the other hand, is a set of attitudes, tendencies and actions that arise as a result of individuals' beliefs. In this research, "religious practices" were discussed in the context of social class and, classes and daily life styles were examined on the basis of religious practices. The subject of the research is the religious practices, daily life habits and preferences of individuals living in Meram and Karatay districts, which are thought to be differentiated in terms of social classes. Mixed methods were used in the research. Quantitative research was conducted with a survey method with a total of 415 people from Meram and Karatay districts, and qualitative research was conducted by in-depth interviews with 30 people. The qualitative research was conducted with individuals over the age of 18 who reside in two districts and define themselves as at least moderately religious. SPSS and MAXQDA programs were used in data analysis. As a result of the research; married people, older people and those with lower socio-economic status were found to have higher religiosity than others. As a result of the qualitative analysis, it was found that the difference in daily life practices varies according to socio-economic status rather than religiosity. The likes and preferences of the participants living in Meram district differ greatly from the participants living in Karatay. Especially in Karatay, daily routines are determined by prayer times, while in Meram they have given way to hobbies. While neighborliness has almost disappeared in Meram, it is seen as an important social support mechanism in Karatay. In addition, while consumption in Karatay is more geared towards essential needs, in Meram, ostentation and brand emphasis are striking.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Keywords: Sociology of religion, religiosity, social class, everyday life.

Giriş

Din, antropolojik verilerden hareketle, inananlarının varlıklarına anlam katan, varoluş amaçlarını belirleyen inanç ve değerlerinin toplamı ve aynı zamanda bireylerin yaşamlarını anlamlandıran tavırlarını, davranışlarını ve tutumlarını belirleyen bir yol göstericidir. Dindarlık ise

kişilerin dini inançlarına olan bağlılıklarını ve inandıkları dine uygun yaşama tarzını göstermeleri olarak tanımlanabilir. İnanılan bir dinin varlığı ve onun gerekliliklerini uygulama düzeyi kişilerin dindarlık seviyelerini belirler. Ruh ve bedenden oluşan birey dindarlığı sadece eylemleriyle deneyimlemeyip duygu ve düşüncelerini de inancı ile şekillendirir. Din gibi sosyal sınıf da bireyler üzerinde, onların zevk beğeni ve tercihlerinde ve hatta dini pratikleri üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Bireylerin seçtiği mekanlar tüketim biçimleri, günlük hayat pratikleri, eğitim düzeyi ve içinde bulundukları ve oluşturdukları sosyal çevrenin sosyal sınıfla ilişkili olduğu söylenebilir. Son zamanlarda özellikle dindar orta üst sınıf bağlamında yapılan çalışmalar artarak insanların zevk, beğeni ve tercihlerinin lükse kaydığını ve gösterişe yöneldiğini de göstermektedir.

Bu araştırma Konya’da Meram ve Karatay ilçelerinde yaşayan bireylerin günlük yaşam pratiklerini dindarlık ve sosyal sınıf bağlamında incelemeyi amaç edinmiştir. Özellikle seçilen bu iki ilçeden Meram daha çok üst sınıf ve Karatay ise daha çok alt sınıfa mensup bireylerin ikamet ettiği ilçeler olarak seçilmiştir. Öncelikle nicel çalışma ile demografik bir bilgi ortaya konulmak istenmiş, dindarlığın demografik belirleyicileri üzerinden bir çıkarım yapılmıştır. Nitel çalışma da ise kendilerini dindar olarak tanımlayan her iki ilçeden 15’er kişi ile derinlemesine mülakatlarla sosyal sınıf bağlamında beğeni ve tercihlerin, gündelik yaşam pratiklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma ile dindarlar arasında sosyal sınıfa göre yaşam farklılıklarının neler olduğunun ortaya konulması hedeflenmiştir. Konya’da Meram ve Karatay ilçelerinde ekonomik ve sosyokültürel açılardan alt ve orta üst sınıf olarak ayırım yapılarak dindarlık pratikleri deneyimlerinin karma yöntemle araştırılması da çalışmanın ayrıştığı diğer unsurdur.

A. Din ve Dindarlık

20. yy. başlarında çalışılmaya başlanan bir alan olarak karşımıza çıkan din ve dindarlık aslında pek çok filozof, sosyolog, antropolog, teolog ve psikolog tarafından öncesinde çalışılmıştır. Weber (2016, s.1) dinin tam olarak tanımlanamayacağını söylemiştir. Yapılan tanımlamalarda dinin sınıksız bağlanmak anlamına gelen “religare” sözcüğünden türediği görülür. Burada bağlanmanın sınırlamak, tutsaklaştırmak anlamları olduğu gibi dağılmayı engelleyen birlikte tutan anlamı da vardır (Atay, 2004, s.17). Din bir kurallar bütünü olarak inananlarına belirli zamanlarda esneyen, katılan, hareketlenip, durağanlaşan bir yaşam döngüsü sunar (Bilgin, 2014, s.76). Dindarlık ise yine inananlarına göre farklılaşan bir olgu olarak

karşımıza çıkar. Hem hangi dine inanıldığına hem de hangi toplumda olunduğuna göre değişebilmektedir. Hatta aynı toplumun içinde yaşayanların ve aynı dini inanca sahip olanların aynı şekilde dini yaşadığını söyleyemeyiz. Din ve dindarlık için herkesin kabul ettiği evrensel bir tanımlama yapabilmek çok zordur. Bu nedenle bir çok dindarlık tanımlamasının yapıldığını görmekteyiz (Altunsu-Sönmez, 2016, s. 561). Bireysel tutumlar dini inançların oluşturduğu davranışların meydana gelmesinde etkilidir. Böylelikle dindarlık inanılan dinin bireyin hayatını ne derece etkilediği ve ne kadar şekillendirdiği olarak da tanımlanabilir (Tekin, 2004, s. 53). İlahi bir öğreti biçimi olarak din ve bunun bireylerin hayatında yeniden var olması olarak dindarlık kısa bir tanımlama olarak kabul edilebilir (Dalmış, 2009, s. 13). Bireylerin gündelik hayattaki sosyal konumları, ruhsal ve bedensel inanç belirtileri ilahi gerçekliğe bağlanmakta ve yaşamın bir simge ve sembolü haline dönüştürmektedir.

Toplumsal tip bağlamında bağlılıkları ve zihniyeti anlamak amacıyla bir dini tip oluşturulmasına gereksinim duyulmuştur. Böyle bir dindarlık tipolojisi kültürel değer, kodlar, politik düzen, modernleşme, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişiklikler bağlamında ve bunların birbirleri ile ilişkilendirilmesi ile yapılabilir (Subaşı, 2002, s. 17). Farklı dindarlık tipolojileri dinin analizi ve günlük hayata yansıma biçimleri analizi sonrasında oluşmuştur. Bu tiplere baktığımızda; kişilerin dini tutum ve deneyimlerinden ortaya çıkan, dinin emirlerine ve yasaklamalarına uygunluk gösteren inançsal davranışların günlük yaşamda görülmesi ve pratik ve öznel dünyada somut bir görünüm kazanmasıyla oluştuğu görülür. Köktaş (1993, s. 48) oluşturulan bu tiplerin dini yaşama biçimlerini kategorize etmeye yardımcı olacağını belirtmektedir. Okumuş dini pratikler gerçekleşirken samimiyete dayalı bir tipolojiden bahseder (2006, s. 18-26). Diğer yandan da samimiyetin olmadığı, etrafın memnun olmasının ve takdir kazanmanın önemli olduğu ve bu nedenle buna uygun davranışlar sergilenen ve teşhire dayalı riya üzerine kurulu bir dindarlık tanımlamıştır. “Gösterişçi dindarlık” olarak tanımlanan bu dindarlar dini ibadetleri kendileri için değil de daha çok etrafa göstermek için ve bundan kar ve fayda sağlamak için yaparlar. Burada ibadetler yaratıcıya değil kula yapılmaktadır. Son zamanlarda özellikle muhafazakâr orta-üst sınıflarda bazılarının daha gösterişçi bir yaşam biçimi benimsediği de görülmektedir.

B. Sosyal Sınıf, Habitus ve Sermaye

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze var olan ve var olmaya devam edeceği de düşünülen ekonomik ve sosyokültürel farklılıklara dayalı

ayrışmalar ve gruplar sınıf olarak tanımlanmıştır. Toplumların heterojen yapılarının faktörlerinden birisi eşitsizlik olarak karşımıza çıkar. Hiçbir zaman dünyada tam bir eşitlikten söz edilememiştir. Eşitsizlik kavramı her daim var olsa da ilk kavramsal kullanımına Sanayi devrimi ve Fransız devrimi sonrasında rastlanılmıştır (Kalaycıoğlu vd., 2008, s. 1).

Görünmez basamakların var olduğu tabaka ve sınıflar ekonomi, eğitim, kültürel durum ve sosyal statüye bağlı olarak artmaktadır. İnsanların zihinlerinde ürettikleri basamakların toplumsal yapının şekillendirilmesinde etkisi oldukça fazladır. Bu zihinlerde var olan basamaklar benzerliğe dayalı görünür olmayan grupları da oluşturmaktadır. Bu görünmez ama herkes tarafından algılanan grupların içerisinde birçok ortaklığı olan benzer bireyler yer almaktadır. Eğitim, ekonomik durum, zevklerin ve beğenilerin benzerliği bu görünür olmayan grupların sınırlarını belirlemiştir. Sınırların belirli olmamasına rağmen herkes kimin hangi grupta yer aldığını bilir. Sınıfsal ayrımın yaşamın her alanında etkisi olduğu gibi günlük yaşam pratikleri üzerinde çok fazla etkisi vardır. Bu bağlamda toplumsal sınıf ve sınıf ilişkileri sosyoloji bilimi ile ilgilenenlerin ana inceleme alanlarından biri haline gelmiştir (Edgell, 1998, s. 12). Marx'ın ve Weber'in görüşleri Klasik sınıf görüşlerini oluştururken; çağdaş görüşler ise iki ekole ayrılarak incelenmektedir. Wright ve Goldthorpe Marx ve Weberin görüşlerini takip eden ilk görüşü oluştururken Bourdieu ikinci grupta yer alır. Bourdieu'nun görüşü ilkinden ayrılarak zıtlıklardan çok benzerlikler üzerinde şekillenerek, benzeyen bir hayat biçimi, zevk ve tercihleri ifade eder. Wright ve Goldthorpe klasiklere çağdaş bir yorumlama getirerek Neo-Marksist ve Neo-Weberyen görüşler sergilerken ikinci görüş geleneksellikten tamamen ayrılıp sınıf, toplumsal kimlik ve kültürün birbirlerine bağlanma biçimlerini düşünmüşlerdir (Temel, 2021, s. 179).

Marksist yaklaşımlar ekonomi, kültür, eğitim gibi faktörlerin statüler doğrultusunda oluşturduğu sınıfları açıklarken yetersiz kalması ve sınıfsal konumların sadece üretim ilişkileri açısından açıklanması nedeniyle eleştirilmiştir. Bourdieu ise sınıfları açıklarken klasik Marksist yaklaşımı kullanmadığı gibi klasik Weberyan yaklaşımı da tek başına kullanmayarak Weberyan yaklaşıma eklediği sembolik ilişkilerle sınıf analizi yapar. Marksist açıdan üretim araçlarının mülkiyeti ile açıklanabilen sınıfı; Bourdieu sermaye ile ifade eder. Ona göre toplumdaki konumlarımız sadece üretim araçları ile değil kültürel varlıklar ve toplumsal ilişki ağları ile de belirlenmektedir (Savul, 2018, s. 138).

Sosyal sınıf, bireylerin sermayeleri olan toplumsal birikimlerinin

ayrışması şeklinde ifade edilebilir. Marx için yalnızca ekonomik olan sermaye proletarya ve burjuva olarak bireyleri konumlandırır. Bourdieu’da ise sermaye ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel olmak üzere dört tanedir (Jourdain & Naulin, 2016, s. 105). Bireylerin sermayeye ulaşmaları ve nasıl kullandıkları toplumdaki konumlarını belirleyen bir unsurdur (Çolak, 2015, s. 9). Mal varlığı ile özdeşleşen ekonomik sermaye türünde ekonomik güçlerin varlığı ve güven altında olması önemliyken eğitim, bilgi-beceri gibi unsurların varlığı kültürel sermayeyi oluşturur. Toplumsal itibarı belirleyenler sembolik sermaye olarak; kişiler arası ilişki ağları ise sosyal sermaye olarak görülür. Bu sermayeler karşılıklı etkileşim içinde olarak birbirilerini artırıp azaltabilirler. Örneğin ekonomik sermaye kültürel ve sembolik sermayeyi artırabilir ya da kültürel ve sosyal sermaye de ekonomik sermayenin artmasına olanak sağlayabilir.

Ekonomik sermaye diğer sermaye türlerinin kökeni olarak görülmektedir (Swartz, 2015, s. 56). Bu konuda Marx’a benzer görüşler göstermekle beraber Bourdieu biraz farklılıklardan da bahseder. Burada ekonomik sermaye bireylerin maddi imkanları ile belirlenirken Bourdieu’nun kavramları tek başına ele almadığı için ekonomik sermayeyi de tek başına ele almadığı görülür. İnsan ilişkilerinin belirlediği sosyal sermaye tüm ilişkilerin aynı değerde olmadığını bazı ilişkilerden bireylerin çok fazla fayda sağladığını göstermektedir. Ayrıca ilişki kurulurken diğer sermayelerinde fazla olması getirinin artmasını sağlar (Jourdain & Naulin, 2016, s. 107). Toplumda prestiji gösteren ise simgesel sermayedir. Bourdieu (2019, s. 199) güven, inanç ve itibar gibi faktörlerin simgesel sermayeyi belirlediğini ifade eder. Eylemlerin kurallar ve normlar olmadan düzenli bir örüntüyle var olmasının nedenini ise “habitus” kavramında görür (Swartz, 2018, s. 137).

Habitus Bourdieu’nun geliştirdiği bir kavram olmayıp Weber’den, Durkheim’den esinlenerek kullanılan “heksis” kavramının tercümesiyle birleştirilen bir kavram olarak ortaya çıkar (Jourdain & Naulin, 2016, s. 41-42). Bourdieu, habitusu eserlerinde farklı olarak tanımlamıştır. “Pratik Nedenler”de (2015, s. 42) işlevsel bir yapıya sahip olarak tanımlanan habitus bireylerin yapmaları gerekli eylemleri ve gündelik yaşamdaki seçimlerini etkileyen bir olgu olarak ifade edilmiştir. Habitus sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarına göre belirlenmekte olup Bourdieu’ye göre (2021) bireylerin kendilerini düşünme biçimlerini, etkileme alanlarını ve davranışlarına dair kalıpları oluşturmaktadır. Aynı zamanda bireylerin konumları ile ilgili bilgi vermektedir. Farklı sosyal sınıflarda yer alan bireyler farklı yaşam pratiklerine ve tercihlere sahiptirler ve her sınıfın kendi

habitusuna uyacak şekilde davranışlar göstermeye eğilimli olduğu görülür (Bourdieu, 2015, s. 22). Habitus Bourdieu’da alışkanlık olarak basitçe tanımlanamayacak kadar önem içeren bir kavramdır (Bourdieu, 2019, s. 162). Çünkü habitus tarihselliğe bağlı yatkınlık gösteren, sürekli üretim halinde olup durağan olmayan bir yapıya sahipken alışkanlık rutine bağlanan ve farkında olmadan tekrar edilen eylemleri de ifade etmektedir. Habitus’un değişebilirliğini ve kalıcı olmadığını Akçaoğlu’nun (2018), muhafazakârların Ak parti öncesinde ve sonrasında yaşadıklarını değişimi anlattığı çalışmasıyla anlamak mümkün olmaktadır.

Habitus bireysel eylemler olarak algılanmasına rağmen aslında toplumsal eylemlerin bütünü olarak toplumsalı yansıtır. Bourdieu eylemler gerçekleşirken sınırlarını habitusun belirlediğini ve sınırlarında bireylerin içinde bulunduğu tabakalara göre oluştuğunu belirtir (Swartz, 2015, s. 147). Yaşam tarzları bireylerin eylemlerinin yanı sıra habitusları tarafından belirlenen pratikler ve davranışların tamamıdır. Bireylerin tüketim biçimleri, yeme içme, giyme ve alışveriş tarzları, düşünme ve konuşma biçimlerine kadar tüm tercihleri onların yaşam tarzlarının belirleyicileridir. Bunların tamamı da bireylerin habitusları ile belirlenir (Demirezen, 2016: 550). Can (1997:60), dindarların ekonomik olarak yükseldikçe sosyal yaşam alanlarında bu doğrultuda şekillendiğini belirtmiştir.

Akçaoğlu (2018), “Zarif ve Dinen Makbul: Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu” çalışmasında Ankara’da Çukurambar’da yaşayan muhafazakâr orta sınıfların dini habituslarının kültürel ve günlük alana yansımalarını incelemiştir. Özsöz (2019), “Kutsal ve Kural: MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneğinde Yeni Muhafazakâr Orta Sınıfın Dönüşümü” çalışmasında yeni muhafazakâr orta sınıfın kutsal ve kuralları arasında kurdukları ilişkinin dönüşümünü incelemiştir. Özet (2019), “Fatih-Başakşehir: Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus” isimli çalışmasında İslami habitusu özellikle zengin ve yoksul dindarların dönüşümünü iki semt örneğinde incelemiştir. Alan yazında muhafazakarlık, dindarlık, dindarların gündelik yaşamları pratikleri üzerine çok sayıda çalışma vardır. Konya’da ve ilçelerinde gerçekleşen çalışmalarda bulunmaktadır. Bunlardan biri “Şehirleşme ve Din” Celalettin Çelik tarafından (2002), Konya’da yaşayan 406 bireyin şehirleşme süreci ile dini yaşama biçimi ve din ile sosyokültürel yapılar arasında kurmuş olduğu ilişkiyi araştırdığı çalışmasıdır. Akgül (2004) Konya huzurevlerinde yaşayan 103 yaşlı bireyle dindarlık seviyesi yaşam doyumu ilişkisini araştırmıştır. Yılmaz (2019), Konya merkez de devlet okullarında görevli 804 öğretmen ile dindarlık ve hoşgörü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Tunçtan (2019), Konya’da yaşayan 19 muhafazakâr

kadının gündelik yaşam deneyimlerini derinlemesine görüşmeler ile analiz etmiştir.

C. Yöntem

Araştırmamızın kapsamında Konya'nın iki ilçesinde yaşayan (Meram ve Karatay) bireylerin dindarlık pratikleri günlük yaşam, tercih ve beğeniler, tüketim alışkanlıkları, aileleri ve yaşam tarzları üzerinden değerlendirmiştir. Bu araştırma nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin eş zamanlı kullanıldığı "karma yöntem" ile gerçekleştirilmiştir. Nicel çalışma ile elde ettiğimiz genel bilgilerin yanısıra nitel çalışma ile de detaylı bilgi elde edilmesi amaçlanmıştır. Niceliksel veriler anket tekniği ile niteliksel veriler ise derinlemesine görüşme tekniği uygulanarak toplanmıştır. Nicel araştırma için 415 kişi ile nitel araştırma içinde her iki ilçeden 15'şer toplamda 30 kişi ile görüşülmüştür. Örneklem sayısı formülü örneklem büyüklüğü tablosu esas alınarak 383 kişi olarak belirlenmiştir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2004, s. 50).

Nicel araştırma için hazırlanan soru-kâğıdı ile katılımcıların demografik değişkenlerinin yanısıra beğeni ve tercihleri, boş zaman faaliyetleri, günlük yaşamları, dini pratikleri, dinin gündelik hayat pratiklerini ne derece etkilediği ve bunların tespit edilmesi amacı ile sorular hazırlanmıştır. Nicel araştırmada veriler IBM SPSS Statistics 21 paket programı ile analiz edilmiştir. Veriler arasındaki farklar için Bağımsız T-Test, One-way ANOVA ve farkın kaynağı için Tukey post-hoc testleri uygulanmış ve aralardaki ilişki tespiti için ise korelasyon analizi yapılmıştır.

Nitel araştırma iki ilçede ikamet eden, kendilerini en düşük orta seviye dindar olarak tanımlayan 18 yaş üzerindeki bireylerle gerçekleştirilmiştir. Kendini en az orta ve üst dindar olarak tanımlayan bu katılımcılara kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılmıştır. Katılımcılardan detaylı bilgi almak için yarı- yapılandırılmış mülakat formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar ortalama bir saat sürerken en uzun süren görüşme üç saat, en kısa görüşme ise elli dakika sürmüştür. Derinlemesine görüşmeler nitel ve karma yöntemler için geliştirilmiş olan MAXQDA programı kullanılarak deşifre edilmiştir. Bu program ile katılımcıların en fazla ifade ettikleri kelimelerin frekansları çıkarılarak kelime bulutları oluşturulmuştur.

D. Bulgular

1. Nicel Verilerin Analizi

Araştırma Meram'dan 218 katılımcı Karatay'dan 197 katılımcı toplam 415 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Katılımcıların %59'u kadın ve %40,7'si ise

erkektir. Meram ilçesinden 131 kadın, 87 erkek, Karatay ilçesinden 115 kadın 82 erkek katılımcı ile görüşülmüştür. 18 yaşından büyük katılımcılarla yapılan araştırmada yaş ortalaması Meram için 33,87 ve Karatay için 38,74 olarak tespit edilirken yaş aralığı 18-80 arasındadır. Katılımcıların ailelerinin aylık geliri Meram için ortalama 29.870 ₺ iken Karatay ilçesinde ise ortalama 12.160 ₺'dir. Anket çalışmamız Kasım-Aralık 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilirken bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nde asgari ücreti net 5.500₺'dir. Meramda yaşayan katılımcıların %52,8'i, Karatay ilçesinde yaşayan katılımcıların ise %70'inin medeni durumu evli olarak bulunmuştur. Her iki ilçede yaşayan katılımcıların eğitim durumlarına baktığımızda ise lisans mezuniyetinin çoğunlukta olduğunu görülürken iki ilçedeki oranların birbirlerinden farklılaştığı tespit edilmiştir. Meram'da katılımcıların %51,4'ünün eğitim durumu lisansken; Karatay'da bu oran %31 olmuştur. Meramda 2. Sırayı %15,6 ile lisansüstü alırken Karatay'da bu durum %18,3 ile ilkökul seçeneğinde görülmektedir. Meram'da özel okula giden çocuğu olan katılımcıların oranı %50,6 olurken Karatay'da bu oran %10,6'dır. Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerini değerlendirmeleri istenmiş Meram'da yaşayan katılımcıların %52,8'i ve Karatay ilçesinde yaşayanların %53,6'sı kendilerini en çok "orta" düzeyde tanımlamışlardır. Meram'da ikinci sırada %28,4 ile "orta üst" yer alırken; Karatay'da ise %20,8'i ise "alt" sınıf yer almaktadır.

Katılımcıların dindarlık ve muhafazakarlık seviyelerinin ölçümünde 10'lu likert bir skala kullanılmıştır. 1 en düşük dindarlık ve muhafazakarlık seviyesini gösterirken 10 en yüksek seviyeyi belirtmektedir. Yapılan analiz sonucunda; Meram ilçesinin muhafazakarlık ortalaması 4,82 olarak bulunurken Karatay ilçesinin ise 6,87 olduğu bulunmuştur. Dindarlık puan ortalaması ise Meram için 5,25; Karatay içinse 7,22 olarak tespit edilmiştir. Karatay'da muhafazakarlık ve dindarlık seviyelerinin Meram'dan daha yüksek olduğu görülmektedir. Meram ve Karatay ilçeleri bireylerin kendilerini tanımlamaları açısından belirgin bir farklılık göstermekte; Meram ilçesindekiler kendilerini daha çok %18 'Atatürkçü' olarak tanımlarken; Karatay ilçesindekiler ise %29,4 'dindar' olarak tanımlamışlardır. Meram ilçesinde ikinci sırayı %17,9 ile 'sosyal-demokrat' alırken onu %17 ile 'milliyetçi' takip etmektedir. Karatay'da 'muhafazar' ve 'milliyetçi' her ikisi de %16,8 ile ikinci ve üçüncü sırada yer alır. Meram'da kendini 'dindar' olarak tanımlayanların toplam oranı %12,9 iken bu oran Karatay'da %40,1 olmaktadır. Muhafazakarlık puanlarına baktığımızda Meram %22,5 iken Karatay %33'e ulaşmaktadır.

Tablo 1. Cinsiyete göre dindarlık T-Test sonuçları

Meram	N	X	ss	t	p
Kadın	131	5,35	2,05	0,88	0,38
Erkek	87	5,10	2,16		
Karatay	N	X	ss	t	p
Kadın	115	7,00	1,82	2,13	0,34
Erkek	82	7,53	1,53		

Meram’da yaşayan kadınlar ve erkeklerin dindarlık ortalama puanları arasında $t=,88$; $p>,05$ düzeyinde istatistiksel anlamlılık farkı tespit edilmiştir. Meram’da kadınların dindarlık ortalamaları $x=5,35$ iken; erkeklerin ise $x=5,10$ ’dur. Karatay’da kadınların ortalamaları $x=7,00$ erkeklerin $x=7,53$ ’dür. Tabloya göre her iki ilçede de cinsiyet ayırt edici bir unsur olarak ortaya çıkmamaktadır.

Dindarlık ve cinsiyet ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar (Aydınalp, 2018; Karaşahin 2007; Çelik, 2002) kadınların dindarlık ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yapıcı (2016) cinsiyet ve dindarlık arasında üç farklı sonuç olduğundan bahseder. İlki, kadınların erkeklerden daha dindar olduğu, ikincisi erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu ve sonuncusu ise dindarlığa cinsiyetin etki etmediği yönündedir. Çalışmamızda üçüncüye benzer sonuç elde edilmiştir.

Tablo 2. İlçelere göre dindarlık T-test sonuçları

İlçe	N	X	ss	t	p
Meram	218	5,25	2,09	10,39	,000
Karatay	197	7,22	1,72		

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların dindarlık ortalamaları ile yaşadıkları ilçe arasında $t=10,39$; $p<,05$ düzeyinde anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Meram’da yaşayan katılımcıların dini tutum ortalaması $x=5,25$ iken; Karatay’da yaşayan katılımcıların dini tutum ortalamaları $x=7,22$ olarak bulunmuştur.

Tablo 3’de katılımcıların yaşları ve dindarlık puanları arasında anlamlı $F=9,95$; $p<,05$ arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yaşın dindarlık üzerinde etkili bir faktör olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Yaş kategorilerine göre dindarlık ANOVA ve Tukey sonuçları

Yaş	N	X	Ss	F	p	Anlamlılık
18-25	97	5,42	2,24	9,95	0,00	
26-40	177	6,12	2,00			1*
41-55	102	6,57	2,15			1*
56-70	39	7,41	1,99			1,2*

Varyansların homojen dağılması sonucunda Tukey post hoc testi ile farkın kaynağına bakılmıştır. Test sonucuna göre her iki ilçedeki 26-40 ve 41-55 arasındaki katılımcıların 18-25 yaş aralığındakilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. 56-70 yaş arasındakiler ise 18-25 ve 26-40 yaş arasındakilerden daha yüksek dindarlık puanına sahiptir. Köktaş (1993, s. 77-106), yaştan ilerlemesi ile inanç düzeyinin arttığını, şüphe ve kararsızlık düzeyinin ise azaldığını belirtmiştir. Gençken şüphe ve kararsızlık daha çok yaşanıp inanç azalırken ilerleyen yaşlarda inanç artmaktadır. Çelik (2002) ve Akdoğan (2002) yine yaş arttıkça inanç ve ibadetlere katılımın arttığını tespit etmişlerdir. Araştırmamız sonucunda da literatüre benzer şekilde yaştan artması ile dindarlığın arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Medeni duruma göre dindarlık ANOVA ve Tukey sonuçları

Medeni durum	N	X	Ss	F	p	Anlamlılık
Evli	253	6,59	2,09	9,21	0,00	2*
Bekar	135	5,33	2,11			
Nişanlı	9	6,66	1,11			
Boşanmış	10	6,00	2,30			
Eşi ölmüş	8	7,62	1,40			2*

Tablo 4 medeni durum ile dindarlık arasında $F=9,21$; $p<,05$ düzeyinde katılımcıların dindarlıklarının medeni duruma göre farklılaştığını göstermektedir. Buradan medeni durumun dindarlık üzerinde etkili faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Farkın kaynağının tespiti için yapılan Tukey post-hoc testine göre; evli ve eşi ölen katılımcıların dindarlıkları bekarlardan daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalardan Karaşahin (2007) bekarların evlilere göre daha düşük dini tutularının olduğunu Köktaş (1993) bekarların evlilerden daha az namaz kıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmamız bu bağlamda literatürdeki sonuçlar ile benzer bulgulara sahiptir.

Tablo 5. Eğitim duruma göre dindarlık ANOVA ve Tukey sonuçları

Eğitim düzeyi	N	X	Ss	F	p	Anlamlılık
İlkokul mezunu	59	7,06	2,13	9,79	0,00	5,6*
Ortaokul mezunu	27	7,62	1,54			5,6*
Lise mezunu	52	6,67	1,66			5,6*
Ön lisans mezunu	56	6,57	2,15			5,6*
Lisans mezunu	173	5,62	2,18			
Lisansüstü mezunu	48	5,39	1,99			

Tablo 5 katılımcıların dindarlıkları ile eğitim durumları arasında $F=9,79$; $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Eğitim durumu dindarlık üzerinde etkili bir faktör olarak tespit edilmiştir. Lisans ve lisansüstü mezuniyete sahip olan katılımcılarımızın dindarlık puanları belirgin derecede düşüş göstererek ilkokul, ortaokul, lise ve ön lisans mezunlarından farklılaşmıştır. Yapılan çalışmalar da Günay (1999), eğitim arttıkça namaz ve oruç gibi ibadetlere katılımın düştüğünü söylerken, Köktaş'da yine (1993) eğitim arttıkça inancın azaldığını saptamıştır. Karaşahin (2007), Çelik (2003), Uysal (2006), Kayıklık (2003) ve Özbaylar (1970) eğitim ve dindarlık arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmada literatürle paralellik göstermekte ve eğitim durumu arttıkça dindarlık puanı azalmaktadır.

Tablo 6. Sosyo-ekonomik statüye göre dindarlık ANOVA ve Tukey sonuçları

SES	N	X	Ss	KO	F	p	Anlamlılık
Alt SES	49	7,16	2,13	18,857	4,11	0,00	2,3,4*
Orta-Alt SES	48	5,95	2,39	4,579			
Orta SES	220	6,15	2,18				
Orta-üst SES	98	6,19	1,90				

Tablo 6'da katılımcıların sosyoekonomik statüleri (SES) ile dindarlıkları arasında $F=4,11$; $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Sosyoekonomik düzey dindarlık üzerinde etkili bir faktör olarak tespit edilmiştir.

Karayiğit (2017) alt ve üst ekonomik seviyenin dindarlığı azaltan faktörlerden biri olduğunu orta ekonomik seviyede ise dindarlığın yükseldiğini belirtmektedir. Günay'a (2006) göre, ateşli dindarlar düşük gelire sahipken dine karşı ilgisiz ve oportünist dindarlar ise yüksek gelire

sahip olmaktadır. Çelik (2002), alt gelir grubunun inanç düzeylerinin, orta üst ve üst gelir gruplarında yüksek olduğunu söyler. Yapılan çalışmalar çoğunlukla ekonomi ve dindarlık ilişkisinin ters orantılı olduğunu bulgulamıştır. Çalışmamızda da ekonomik durum dindarlık üzerinde etkili bir değişken olmuştur. Farkın kaynağı için yapılan Tukey testi sonucunda alt sosyoekonomik statünün orta alt, orta ve ortanın üstü olan katılımcılardan ayrıştığı tespit edilmiştir.

Tablo 7. Dindarlık, yaş ve gelire göre korelasyon sonuçları

	Dindarlık	Gelir
Dindarlık	1	-,257**
Gelir		1

**Korelasyon $p<,01$

Dindarlık puanları ve katılımcıların ilişkisine korelasyon analizi ile bakılmıştır. Tablo 7’de katılımcıların dindarlıkları arttıkça gelirlerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. İki değişken arasında $r=-,252$, $p<,01$ düzeyinde dindarlık arttıkça gelirin azaldığı yönünde bir bulguya ulaşılmıştır. Tablodan katılımcıların ailelerinin ortalama gelirlerinin ve dindarlık puanları ile ilişkisinin düşük düzeyde, negatif ve anlamlı olduğu görülmektedir.

2. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel analiz kısmında Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden katılımcılarımızın dindarlık düzeyleri ve bunun üzerinde etkili olan faktörler incelenmiş ve literatürle benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Dindarlığı belirleyen etmenler tespit edilmekle beraber buradan sosyal sınıf farkının dindarlık düzeyi üzerinde etkileri görülmüştür. Bunun sonucunda ise nitel bir analize geçilerek kendilerini dindar olarak tanımlayan bireylerde gündelik yaşam pratiklerinde bir değişim olup olmadığının sosyal sınıflar bağlamında incelenmesi gerekli görülmüştür. Gündelik yaşam pratikleri üzerindeki farklılıklardaki etkinin dindarlıktan mı yoksa sosyal sınıf bağlamında mı değiştiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Nitel analiz mülakatları Meram’da 7 kadın, 8 erkek ve Karatay’da 10 kadın, 5 erkek toplam 30 kişi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş ortalamaları Meram’da 52,5 ve Karatay’da ise 51,4 olarak tespit edilmiştir. Görüşmeler en küçüğü 25 en büyüğü 75 yaşında olan katılımcılar ile yapılmıştır. Meram’da 5 lisans mezunu, 4 lise mezunu ve 6 ilkokul mezunu katılımcı ile görüşülürken Karatay’da 1 ön lisans, 2 lise, 12 ilkokul mezunu katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Meram’da aylık gelir ortalaması

53.666₺ Karatay'da ise aylık gelir 6066₺ olarak tespit edilmiştir. Meram'da yaşayan katılımcılar dindarlık düzeylerini 1 kişi orta, 5 kişi orta üst ve 8 kişi üst olarak ifade ederken; Karatay'da ise 7 kişi orta, 6 kişi orta üst ve 2 kişi üst düzey olarak belirtmişlerdir.

Tablo 8. Katılımcılar Listesi

	İlçe	Yaş	Eğitim	Gelir	Dindarlık
K1	Meram	27	Lisans	50.000₺	Orta üst
E1	Meram	48	İlkokul	40.000₺	Üst
K2	Meram	44	İlkokul	40.000₺	Üst
E2	Meram	75	Lise	100.000₺	Orta üst
K3	Meram	70	İlkokul	95.000₺	Üst
E3	Meram	63	Lisans	40.000₺	Orta üst
K4	Meram	53	İlkokul	35.000₺	Üst
K5	Meram	43	Lise	55.000₺	Üst
E4	Meram	46	Lisans	60.000₺	Orta üst
E5	Meram	55	Lisans	60.000₺	Üst
K6	Meram	65	Lise	30.000₺	Üst
E6	Meram	70	Lise	35.000₺	Üst
E7	Meram	25	Lisans	30.000₺	Orta
K7	Meram	50	İlkokul	65.000₺	Orta üst
E8	Meram	54	İlkokul	70.000₺	Üst
K8	Karatay	44	İlkokul	10.000₺	Orta
K9	Karatay	51	İlkokul	7.000₺	Orta
E9	Karatay	54	Lise	5.500₺	Orta üst
K10	Karatay	60	İlkokul	3.500₺	Orta üst
K11	Karatay	54	Lise	12.000₺	Orta
K12	Karatay	52	İlkokul	5.500₺	Orta
E10	Karatay	55	İlkokul	3.500₺	Orta üst
K13	Karatay	27	Ön lisans	5.500₺	Orta üst
K14	Karatay	65	İlkokul	10.000₺	Üst

K15	Karatay	43	İlkokul	5.500₺	Orta
E11	Karatay	54	İlkokul	3.500₺	Orta üst
K16	Karatay	50	İlkokul	5.500₺	Orta
E12	Karatay	63	İlkokul	3.500₺	Orta
E13	Karatay	55	İlkokul	7.000₺	Üst
K17	Karatay	44	İlkokul	3.500₺	Orta üst

Derinlemesine görüşmelerden sonra elde edilen bulgular 3 ana tema etrafında toparlanmıştır. Bunlar; dindar bireylerin gündelik yaşam pratikleri, satın alınan zamanlar ve tüketim alışkanlıklarıdır. En sonunda da görüşmelerin kelime bulutu çıkarılmıştır. Katılımcıların görüşlerinden sonra hangi katılımcıdan bahsedildiği K ve E ifadeleri ile belirtilmiştir. K-Kadın E-ise Erkek katılımcıları belirtmektedir. Onun yanında K ve M ifadeleri yer almaktadır. K-Karatay'ın M ise Meram ilçesinin kısaltması olarak kullanılmıştır. Örneğin -K8, K-Kadın katılımcı ve Karatay'da ikamet ediyor anlamına gelmektedir.

a. Dindar Bireylerin Gündelik Yaşam Pratikleri

Günlük hayatımızda bir düzen içinde gerçekleştirdiğimiz ve tekrarlar ile gündelik pratikler haline gelen davranışlarımız yaşam tarzımız ve düşüncelerimiz hakkında fikir verir. Bu bağlamda öncelikle dinin yaşamda nasıl bir yer edindiğini katılımcıların günlük rutinlerinden ve alışkanlıklarından öğrenebilmekteyiz. Karatay'da yaşayan katılımcılar günlerini daha çok 'namaz vakitlerine' göre düzenlediklerini belirtmişlerdir. Güne sabah namazı ile başlayıp günü namazla bitirdiklerinden bahsederek günlük düzen ve rutinlerde saati değil namaz saatini kullanmışlardır.

"Sabah kalkarım, abdestimi alırım, kahvaltı hazırlarım, kahvaltıyı kaldırır bulaşıkları yıkarım, gerekli olan işleri yaptıktan sonra boş kalan vaktimde Kur'an'ı Kerim okurum, tesbih çekerim, namaz kılarım, geçmiş namazlarımı da kılarım" (K10, K.).

"Sabah kalkarım eşimin çocuklarımla kahvaltısını hazırlarım. Sonra kaldır, toparla, evin işi, işte namaz kıl ondan sonra, tekrar çocuklarımızın karnını doyururum. İkinci tekrar namazımızı kılıyoruz sonra yine akşam yemeği hazırla, eve gelirler yedik içtik, işte böyle akşamı ediyoruz" (K8, K.).

Meram'da ikamet edenlerde ise Karatay'da yaşayanlardan farklı söylemler görülmüştür. Burada günlük işler daha çok beğeni ve tercihlerle açıklanmış rutinler dünyevi işler doğrultusunda tanımlanmıştır. Burada

kimse namaz vakitlerini referans alarak belirtmemiştir.

“Benim hayatım monoton bir hayat değil, çok farklı ve yoğun bir hayatım var. Kalkış vaktim sekiz olabilir, on- on bir olabilir. Çiftlikteki işlerden vakit kalınca Bedesten'deki mağazama uğrarım. Karahüyük'te ata bineriz, eş, dost, sohbet, muhabbet öyle geçer zamanın nasıl geçtiğini anlamayız işin yoğunluğundan” (E1, M.).

“Uyandım, kahve yaparım. Netflix'ten kaldığım dizinin bir bölümünü mutlaka izlerim. Kesinlikle birini ayarlamışımıdır o güne, haftam doludur. Makyajımı yapar hızlı bir şekilde hazırlanırım, max. on beş dakikada çıkarım. Sonra aşko yemek yemeden çıkarım. Sanki midemin bir kapağı var ve open tuşuna basılmamış gibi hala. Sonra arkadaşlarımla buluşuyorum. Sonra yemek yeriz, bir şeyler tüketmeye devam ederiz. Story atıyorum her adımımı” (K1, M.).

a.1. “Erkek Rızkı Getirir, Kadın Yuvasına Bakar”

Karatay'da ikamet eden katılımcılar için ev içi işler “kadın işi”, ev dışı işler ise “erkek işi” olarak görülmektedir. Ev işleri ataerkil düzene göre belirlenerek cinsiyetlere göre ayrılmaktadır. Meram'da ikamet edenler ise ev işlerinde iş bölümü yapmaktadırlar. Buna rağmen her iki ilçede katılımcıların tamamı ev işlerini kadınların işi olarak görmektedir. Meram'da erkeklerin ev işlerine yardım etmesi iş bölümü yapmak olarak değil erkeklerin iyi insan olması ile açıklanmaktadır.

“Abdestimi alırım, kahvaltımı hazırlarım, sobaların altını açar sofrayı hazırlamaya giderim kadın kısmısının işi bitmiyor” (K16, K.).

“Benim evdeki görevlerim bellidir, bildiğimiz kadın görevleri. Yemek, içmek, çay, hizmet...Eşim ne yapar? Gelir namazını kılar, televizyona karşı yatar, bitti. Başka bir şey yok, sohbet muhabbet yok” (K9, K.).

“Kadınların görevi ev işi, erkeklerin görevi para kazanmak” (E13, K.).

“Eşim sadece işine gidip gelir. Ben evimdeki işimi, yemeğimi, bulaşığımı, çamaşırlarımı hallederim o da evin rızkıyla ilgilenir. Siniyi kaldırayım falan yoktur. Hani bazen duyuyorum bulaşık yıkarmış, sofrayı mendili götürürmüş öyle bir şey yok. Rızkıyı getirir, o onun işi, evdekiler de benim işim” (K17, K.).

K17 eşinin para kazanmasını ‘evin rızkıyı getirmek’ olarak görmektedir. Rızık kelimesi tüm nimetleri ifade eder. Rızık kazanılması için çalışmak bir ibadet olarak görülür (Serinsu vd., 2009, s. 306-307). Burada da ev geçindirmek ve para kazanmak evin rızkıyı sağlamak olarak algılanıp dini bir söylem olarak ifade edilmiştir.

“Eşim benden güzel yemek yapar. Bizim evde yardımlaşmak lafı asla geçmez, ikimiz birbirimizi sevdiğimiz için evlendik... Asla yemek yapmam, bilmem de. Ütüyü de eşim yapar her zaman, o yapamadığı zaman da kadın geliyor. Benden beklemiyor hiç. Mesela babamlar geçen bize yemeğe geldi, yemeği eşim yaptı” (K1, M.).

“Eşim benim çok yardım etmeyi seven bir eştir. Bulaşığı kaldırırken, sofrayı mutlaka beraber toplarız. Ortak yapıyoruz. O erkek kadın kavramı bizim evde yok” (K5, M.).

“Eşim çalışmıyor, geziyor, ev işleri yapıyor. Benim görevim de işe gidip geliyorum, evime bakıyorum eşime ev işlerinde de..... özellikle hafta sonları yardım da ediyorum” (E7, M.).

a.2. Seni İzleyen Bir Çift Göz: Komşu

Karatay’da yaşayanların tamamı için ‘komşuluk’ hayatlarında önemli bir yerdedir. Karatay’da geleneksel yapının mahalle kültürünün var olduğu ve bu nedenle komşuların en önemli arkadaş ve hatta ailenin bir ferdi gibi görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Burada sosyal sermaye olarak komşuluk ön planda yer almaktadır. Komşular sadece boş vakitlerde değil çoğunlukla bir destek mekanizması olarak görülen ilişkilerden oluşmaktadır.

“Komşularımla aram iyi birbirimizi severiz, zaten sevmesek gidip gelmeyiz. Birbirimizin ihtiyaçlarını görürüz. Her gün görüşürüm çoğuyla. İlla eve girecek değiliz ayakta bile sohbet eder görüşürüz. O gün sıkıntılıysam zaten bilirler yüzümden hemen sorarlar derdimi.” (K15, K.).

“Komşularımla sürekli görüşürüm; kahvaltıda birbirimize gideriz sık sık.....yazları saat on gibi bahçelerimizde kahve içeriz. Orada bir muhabbet ederiz; günlük olayları konuşuruz. Eğer benim bir sıkıntım varsa onu anlatırım komşularıma, onlar da benimle paylaşırlar. Birinin derdi varsa hepimiz ona koşarız. İlişkilerimiz çok iyi elhamdülillah (K12, K.)

Komşuluk ilişkileri Karatay’da birbirine destek olmak olarak değerlendirilmiş ve katılımcılar çok sık olarak ‘şükür’ ifadeleri kullanmışlardır. Bunun için en fazla “elhamdülillah” kelimesi kullanılmakta, bu şekilde dini bir noktaya atıf yapılmaktadır. “Elhamdülillah” denilerek yaratıcıya sunmuş olduğu nimetler için duyulan şükran dile getirilmektedir.

“Hiç sevmem komşu. Bana ‘seni komşularla olan Whatsapp grubuna alalım dediler’ asla kabul etmedim. Çünkü ben beni seyreden bir çift gözün olacağına eminim, bu halde bile herkes izliyor. Asla kimse benim kapımı çalmasın, kimse benden bir şey istemesin, kimse yüz bulmasın, hiç sevmem öyle samimi ilişkileri. Eski bir komşumuz vardı benim giriş çıkışlarıma bakardı hep. Sevmiyorum yaa. Mesela bir diziyi açmışım

izliyorum, anladın mı! saçma sapan bir zil yüzünden ayağa kalkmak istemiyorum” (K2, M.).

“Ne yazık ki komşuluk ilişkilerimiz çok azaldı. Ben 12 bloklu bir sitede oturuyorum fakat ilk dönemler burada biraz komşuluk vardı. Kötü değil insanlarla.....selamlaşabiliyoruz ama bana sorarsanız benim açımdan komşuluk pek yok” (E4, M.).

Büyük sitelerde komşuluk mahalle kültüründe olduğundan farklılaşmıştır. Mahallelerde komşular birbirinin hayatların içinde iken sitelerde durum değişmiştir. Karatay için komşular ‘sıkıntıya ve derde koşan’ ve varlıklarına şükredilen konumundalarken; Meram ilçesinde ‘rahatsızlık veren, gözetleyen’ olarak anılmaktadırlar.

a.3. Mekânsal Ayrışmalar

Karatay’da yaşayan katılımcılarımız günlerini genellikle ev ve bahçe içerisinde geçirdiklerini, zorunlu ihtiyaçlar olmadığı sürece dışarı çıkmadıklarını belirtmişlerdir.

“Ben hiçbir yere gitmiyorum ki, bi annelere giderim. Sadece yürüyüş yaparım, ‘ya benim canım sıkıldı’ hadi çarşıya gideyim diyip gitmem ama yürüyüşe giderim” (K8, K.).

“Ben hiç gezmeye çıkmam, gidersem bir oğlum kızım, onların ihtiyaçlarını görürüm. Adam da salmaz zaten” (K10, K.).

“Genelde çok dışarı çıkmam, çıkarsam da çarşıda çok işim olursaAlışveriş merkezlerine falan çok gitmem. Bedestenin içini gezerim, o taraflara bakarım. Sosyalliğimiz yok bizim. İhtiyacımızı nereden görecekssek oraya gidip geliriz” (K15, K)

Vakit geçirilen mekânın belirlenmesinde en önemli etkenin ekonomik sermaye olduğu görülmüştür. Katılımcılar kendi bütçeleri doğrultusunda tercihler yapmaktadırlar.

“Komşulardan duyarım...bir Mevlâna ziyaretine gidelim, bir Cuma da orada namaz kılalım diye, niyet ederiz ama nadiren senede bir falan denk gelir. Yoksa bugün de çıkayım çarşıda şöyle havai havai dükkanları gezeyim gönlümü eğlendireyim geleyim diyerekten çıkmışlığım hiç olmadı. Şimdi kızım büyüdü, ‘anne herkesten duyarım bir alışveriş falan değil sadece gezmeye gittik diyorlar biz de öyle çıkalım’ diye ister, genç sonuçta. Ama olmuyor eşim izin vermez ne gerek var ne olacak diyor” (K12, K.).

Meram’da ise daha çok sembolik ve kültürel sermayenin ön plana çıktığı görülmektedir. Meram’da ikamet eden tüm katılımcılar alışveriş merkezlerine gitmeyi sevdiklerini ve bundan keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

“Evden çıktım hiçbir planım yoksa AVM’ye giderim. İlk Watsons, sonra İpekyol, Mavi’yi çok severim, Starbucks’a net girerim zaten ama kendi başıma kahve içmem birini mutlaka ararım. Ha Vakko’yu unuttum, Vakko’yu gezmeyi de çok severim. Yürümeyi çok severim” (K2, M.).

“Tarihi yerleri çok severim. Tur gezilerine çok katıldım. Benim eşim aslen mimar mühendis, o da o mimari yapılarla eski tarihi şeylerle. Beraber gezeriz. Günlükte akrabalarım da giderim. O günüm boş geçsin hiç istemem. Bizim dernek binamız var; orada kültür çalışmalarımız var. (K6, M.).

a.4. Kişisel Vitrine Vurulan Ket: Mahalle Baskısı

Goffman (2014), sahne önünde ve sahne arkasında sergilenen tutumların ve davranışların farklılaştığından ve bireylerin bulundukları alanlarına uyacak ‘kişisel bir vitrin’ oluşturdıklarından bahsetmektedir.

“Makyaj en sevdiğim şey. Çok hızlı hazırlandığım için görev gibi oluyor ama yine de yapmalıyım. Bordo en sevdiğim oje rengi ama süremiyorum....Kırmızı rujla ikisi aynı kıstasta ama ojeye kızıyorlar. Bir dahaki gittiğimde bordo oje sürdüreceğim, korkuyorum biraz babamın yanına gidemem. Benim babam hafız bu arada, baba tarafım çok muhafazakâr. Çoğu şeye kızarlar ama bünye artık nasır tuttu aşko hissetmiyorum bir şey” (K1, M.).

Kişisel vitrinlere baktığımızda alana uygun olarak geliştirildiğini ve sadece tutumları değil görünümü de etkilediği görülmektedir. Örnekte ki katılımcı makyaj yapmayı çok sevdiğini belirtmiş ve sürekli yaptığından bahsetmiş ama hafız olan babasının yanına giderken makyaj yapmaktan çekindiğini de belirtmiştir. Bu benliğinin sahnede sunumunun farklılığına örnek gösterilebilir. Dindar olarak kendini ifade etmesine ve makyaj yapmanın dine uygun olmadığını da belirtmesine rağmen makyaj ve ojeye karşı tutumu daha çok toplumsal baskılardan dolayı değişmekte dini bir referans olarak almamaktadır. Burada Mardin’in mahalle baskısı kavramı da akla gelmektedir. Bu kavram aslında İslami hareketin toplumsal baskılara zamanla dönüşmesini anlatan bir kavramdır (Çetin, 2011, s. 85). Tam olarak mahalle baskısı bir kontrol mekanizmasına dönüşen denetleyen ve kontrol eden bir mekanizma olmaktadır (Aslantürk & Aslantürk, 2023, s. 203).

Meram’da yaşayan erkek katılımcılarda kadınların makyaj yapmasını yalnızca kadınlar arasındayken ve evdeyken kabul edilebilir bulmuşlardır. Evin dışında ise makyaj yapmalarını uygun bulmadıklarını hatta bu duruma kesinlikle izin vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Burada da daha önce ev işlerinde olduğu gibi ataerkil yapının devam ettiğini bize göstermektedir.

“Kadınlar dışarıda kesinlikle makyaj yapamaz, evin içinde dışarıda yapamadığı her şeyi yapabilir” (E1, M.).

“Eşim çok fazla makyaj yapmaz. Sadece kadınlar arasında yapacağı makyaja karışmam onun haricinde uygun bulmam” (E4, M.).

Karatay’da yaşayanlar kadınlar ise kendileri makyaj yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu kadınlar için ev içi ya da ev dışı diye bir ayrım söz konusu değildir. Burada kadınların inançlarının etkileri görülmektedir. K16’nın makyaj yapmadığını belirtirken kullanmış olduğu “sadece abdest alırım, yüzümü o güzelleştirir” ifadesi yaşamında dini inançlarının etkisini göstermektedir. Bu inanç tüm yaşamına sirayet etmiştir.

“Makyajı hayatımda hiç yapmadım. Sadece gelin olduğumda yaptılar, o gün ne yaptılarsa o, sonra kendime hiç makyaj yapmadım. Yüzüme müzüm hiçbir şey sürmem. Daha bir krem bile sürmüşlüğüm yok. Sadece abdest alırım yüzümü o güzelleştirir” (K16, K.).

“Ben hiç makyaj yapmadım yavrum, yapmayı da bilmiyorum. Saçımı bile hiç kestirmedim hep kendim keserim” (K14, K.).

“Hiçbir şekilde makyaj yapmam, bu zamana kadar hiç yapmadım. Hayatımda makyaj diye bir şey yok” (K11, K.).

“Ben sevmiyorum öyle boyalı kadınları, kapalı olsalar bile dikkat çekiyorlar. Benim karım dışarıda asla makyaj yapamaz, evde ne yapıyorsa yapsın” (E10, K.).

Karatay’da yaşayan erkek katılımcılarda Meram’da yaşayan erkek katılımcılarla makyaj konusunda aynı fikirdedirler. Evde makyaj sorun teşkil etmese de dışarda asla izin verilmemektedir.

b. Satın Alınan Zamanlar

Her şeyin alınıp satıldığı kapitalist sistem içinde zamanda satın alınabilir bir hale gelmiştir. Bireyler kendi beğeni ve zevklerine zaman ayırabilir ya da bunlara hiç vakti kalmayanlar olarak sınıflara ayrılmışlardır. Alt sınıfların çalışmaktan kendilerine ayıracak zamanları kalmazken bütün hayatları yaşamlarını idame ettirebilme adına çalışmakla, çocuk bakmakla ve ev işleri ile uğraşmakla geçmektedir. Üst sınıflarda ise durum farklılaşarak bireylerin ekonomik sermayeleri ile hizmet alımı yaparak kendilerine boş vakitler ya da kendilerine ayıracak zamanlar satın alabildikleri görülmektedir. Yapılmak zorunda olan bazı ev işleri çocuk bakımı gibi işler dışardan desteklenerek özel zaman ayırımına olanak sağlayabilmektedir.

b.1. Sosyal Sınıflar Bağlamında Farklılaşan Spor Tercihleri

Bourdieu (2021, s. 267-274) eylemlere yüklenen anlamların ve

beklentilerinin sınıflara göre farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Bütün eylemlerde görülen eylemi gerçekleştirenin sınıflara göre farklılığını sportif faaliyetlerde de görmekteyiz. Spordan sağlanan kazanç sınıflara göre farklılaşmaktadır. Bir grup sağlıklı yaşamayı, zayıf kalmayı, güzelliği beklerken diğeri daha dayanıklı ve güçlü olmayı ya da kaslı görünümü arzu edebilir. Bourdieu'nun jimnastik örneğine bakarsak orada alt sınıf için jimnastik güçlü-dayanıklı bir bedene erişmek için yapılırken üst sınıfta ise sağlık ve özgürlükle özdeşleştirilmektedir. Aynı zamanda spor branşları da sınıflara göre ayrılabilir. Tenis oynama, golf, ata binme gibi sporlar daha pahalı, özel ekipman gerektiren, egemen sınıfların beğenisini kazanan sporlardır. Ayrıca bu gibi sporlar istenilen zamanda istenilen partnerlerle beraber yapılarak tercih edilen sporlardır. Sporun sınıflara göre ayrıştığı ve sadece ekonomik değil kültürel ve sosyal sermayesinde bunda etkisi olduğu bilinmektedir.

“Biz sporumuzu bahçede yapıyoruz başka fırsat kalmıyor” (E11, K.).

“Benim günlük hayatım spor gibi zaten, yatana kadar hareketliyim ben. Gönümüz ister de uygulamaya geçiremiyoruz” (K9, K.).

“Haftanın her günü yürüyüş yapıyorum mahallede, günlük hayatım çok yoğun ama kilomdan dolayı mecbur yürümek zorundayım. Üzerime mantomu giyer mahalle sakinken yürüyüşümü yaparım, dikkat çekmemek için özen gösteririm” (K15, K.).

“Sporu severim, Dedeman’da spor yerlerine gittim. Yürüyüş olarak da seviyorum, sağlıklı bir hayat için her gün yürümek şart” (K7, M.).

Ekonomik ve kültürel sermaye spora bakışı farklılaştırabilmektedir. Alt sınıflar en fazla bedensel görünümünden bahsederken üst sınıflar için daha çok sağlıklı olma ile eşleştirilmektedir. Bourdieu'nun yukardaki jimnastik örneğindeki gibi Karatay’da yaşayan katılımcı (K15) yürüyüş yaparak kilo vermek isterken Meram’da yaşayan katılımcı ise (K7) sadece sağlıklı olmak için spor yaptığını belirtmiştir. Katılımcılarımızın her ikisi de tesettürlü ve dini hassasiyetleri yüksektir ancak burada farkı belirleyen ekonomik durum olmaktadır. Çünkü K15 maddi imkanlarının yetersizliğinden dolayı sporu dışarda yapabildiğini belirtmiştir. Yine istediği zamanda değil çok göze batmayacağı, çok kişinin dışarda olmadığı sakin zamanları tercih etmektedir. Aynı zamanda dışarda kamusal alanda olduğu için üstüne başına da dikkat etmek zorundadır. Burada önceliğin dine uygun olarak spor yapmak olduğu görülür.

“Eskiden pilates yapıyordum çok severim ben pilatesi. Bu ara eşimle konuştuk tekrar yazılacağım, reformer istiyorum ama. Benim psikolojime

de iyi geliyor” (K5, M.)

“Bizim sitede havuzumuz var, yüzmeyi çok seviyorum ben. Daha önceleri haftada üç dört gün özellikle serbest yüzmeyi yapıyordum amatör olarak ama bu ara haftada bir iki gidebiliyorum. Onun haricinde bahçemizde yürüyüş yapıp bisiklet sürüyoruz, çiftlikte at biniyorum. Yürürsem eşimle yürürüm, tek başıma yürümem” (E1, M.).

“Pilatese çok gittim, senede üç ay beş ay muhakkak gittim. Evde de yapmaya çalışırdım. İnanır mısınız sitenin içinde günde on bin adım yürüyordum ben. Gündüz manim oldu yürüyemediysem gece otoparkta yürüyordum” (K6, M.).

“Spor yaparım severim. Özellikle tenise gidiyorum. Bundan önce de fitness ve yüzmeye hep gittim. Yaklaşık 10 yıldır sporla iç içeyimdir. Şu an da tenis kortunda ders alıyorum. Daha önce Dedeman ve Ramada otelinin spor salonlarına gidiyordum” (E7, M.).

b.2. Televizyon Kanalı Seçmek: “Bizim Gibi” Olana Yönelim

Lefebvre için gündelik yaşam sıradan ve aşına olunan ve yaratıcı faaliyetlerin de olduğu bir alan olmaktadır. Bu da televizyonun günlük yaşamdaki büyük önemini de göstermektedir (Gökmen, 2022, s. 140). Ona göre gündelik yaşam içinde birey sömürülürken önce kendine ve sonra değerlerine karşı da bir yandan yabancılaşırken bir yandan da sıradan olanla ve yüksek değerli olan faaliyetler birarada yer alarak bir gündelik yaşam sunar. Bu gündelik yaşamın içinde boş zamanın nasıl değerlendirileceği noktasında bir boş zaman değerlendirme aracı olarak görülen televizyonun vazgeçilmez bir önemi olduğu da açıktır (Lefebvre, 2017, s. 17-18).

“Son birkaç yıldır televizyon çok izlemiyorum ama BluTv, Netflix, Disney+ gibi yerlerden internet dizilerini hep izlerim. Televizyondan sadece maç yayınlarını ve spor yorumlarını izlerim” (E7, M.).

“Yasak Elma dışında televizyon izlemem. Kıyafetleri çok güzel, makyajları çok güzel. Netflix ve Disney+ izlerim, Netflix’te izlemediğim çok çok az şey vardır” (K5, M.).

“İyi dizileri izlerim, yaşanmış hadiselerle bağlı olan dizileri severim. ‘Camdaki Kız’ mesela o bir hakikat, ‘Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz’ ve ‘Kurtlar Vadisi’ de aynı şekilde. Türk filmlerinin dizilerinin hepsinin neticesi zengin kız fakir oğlan... Dünya güzeli olsan yine zengin oğlan gelip seni almaz. ATV, A Haber gibi yerleri izlemem ben, CNN izlerim, daha koyu daha dindar şeyleri izlemem. Onların bize vereceği bir şey yok, biz dinimizi de biliriz diyanetimizi de biliriz çok şükür” (E2, M.).

“Biz belgesel daha çok izleriz. Hani köyleri tanıtırlar falan ya o tür şeyler izleriz. Bir de tarihi olduğu için ‘Kuruluş Osman’ izleriz. Yasak Elma’yı hiç sevmiyorum, reklamını bile görünce sinir oluyorum. Bana çok açık geliyor, izlenilecek gibi değil ben sevmiyorum. Haberleri de A Haber, Habertürk ve ATV’den izleriz” (K9, K.).

“Televizyon olmazsa olmazım, dizilerin neredeyse hepsini izlerim. ‘Yalı Çapkını’ bizim örf ve adetimize çok ters. Şu anda favorim ‘Teşkilat’. Bir de ‘Osman’a bakarız. Haberleri hiç kaçırmam, A Haber’i çok izlerim, devletimizi kötülemez hiçbir zaman” (K11, K.).

“Televizyon izlemeyi severim, Gonca TV izlerim genelde. Çok seviyorum Gonca TV’yi. İlahiler var, sohbetler var, Kur’an-ı Kerim okunuyor, iş yapsam bile kulağımdan o sesler girmiş olur hem sevaba girerim hem işimi yaparım. Çalgı çelgi çok sevmem. ‘Çukurova’ ve ‘Osman’ı izlerdim, yarışmaları izlerim. Ama en çok dini programları izlerim” (K10, K.).

“Eşim televizyonda ne açıyorsa onu izlerim. Önceden bir diziyi falan merak ederdim ama pazar günü tekrar çıkar ya, tekrarını ben kendi başıma izlemeyi severim, eşimin yanında değil. Akşam o ne açarsa ona bakarız. Yasak Elmayı sevmem, onun gibi dizileri sevmem açık saçık hiç bizlik değil” (K16, K.).

Karagöz (2022), dindar kadınların televizyonu nasıl algıladıklarını incelemiş ve kadınların ataerkil yapıyı sıkı sıkıya benimseyerek televizyon içeriklerinde en çok ‘edep’ kavramı ile değerlendirdikleri görülür. Dekolte kıyafetler bile edep-dışı olarak değerlendirmektedir. Karatay’daki katılımcıların “açık saçık”, “bize göre değil”, “örf ve adetimize ters” ifadeleri paralel sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir ancak Meram ilçesinde buna benzer bir sonuca ulaşılmamış aksine Meram ilçesinden bir katılımcı “Yasak Elma” dizisini yalnızca bir oyuncunun kıyafetleri ve makyajı için izlediğini dile getirerek Karatay ilçesindeki katılımcılardan tamamen farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur.

b.3. Müzikal Habitus

Aristo, özgür insanların eğitiminde müzik eğitime de yer verilmesini savunurken temel düşüncesi; müziğin sağladığı faydalar değil, müzik eğitiminin “yüksek ve özgür kişilere” uygun olmasından kaynaklanmaktadır (Aktaran: Oskay, 2001, s. 11). Bourdieu (2021, s. 60) ise “müzik ruha hitap eden sanatların en manevi olanıdır ve müzik aşkı maneviyatın teminatıdır” der. Burjuva sınıfı için müziğe kayıtsız kalmak utanç verici bir durumdur. Bu durumda müziğin sosyal sınıflara yönelik oldukça önemli olduğunun ve beğenilerin ve tercihlerin toplumsal konumu açıkça gösteren seçimler olduğunun göstergesidir.

“Müzik dinlerim, nefis her şeyi ister sonuçta. ‘Niye çattın kaşlarını, bilmiyorum suçlarımı, ben ölürsem saçlarını, yolma leyli leyli’ dinlerim mesela. Neşet Ertaş’ın türküsü bu. Ama ben bunu gençken severdim, şimdi ilahileri severim. ‘Arafat Dağı’ ilahisini çok severim. ‘Duydun mu ölüme çare olanı, hazırla kendine lazım olanı...’ bunları hem söyler hem ağlarım” (K14, K.).

“Gencikene daha çok severdim müzik dinlemeyi, Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses, Gülden Karaböcek dinlerdim. Ama şimdi onları değil ilahileri dinlerim. Eski şarkılar daha anlamlıydı daha güzeldi en azından söylenen şarkıların bir duygusu vardı” (K12, K.).

“Türkü de ilahi de severim. Dinlendirici tarzda müzik dinlerim, ney gibi sakinleştirici, kafaya huzur veren müzikler... Ferdi Tayfur’u çok severdim, arabesk çok severdim eskiden” (K9, K.).

“Ben sadece arabeskle, ilahi dinlerim. Hareketli olanları kafam götürmez sevmem de. Ferdi, Orhan, Müslüm severim” (E12, K.).

Meram’da yaşayan katılımcılarımızın daha çok yabancı müzik dinlediği görülürken Karatay’da yaşayanlar ise daha çok ilahilerden ve arabesk müzikten bahsetmişlerdir. Burada yaşayanlarda yabancı müzik dinlenmeye hiç rastlanmamıştır. Meram’daki katılımcılarda arabesk dinlemeyi tercih etmediklerini belirtirken en fazla pop, rap, rock ve sanat müziği dinlediklerini ifade etmişlerdir.

“Yabancı pop dinlerim ama şu ara Türk keko şarkıları dinliyorum maalesef. Ezel ‘Yavrum Nerdesin’, ‘İsabella’ Alizade ‘Anormal’, Rihanna’nın bütün şarkıları” (K1,- M.).

“Dinlediğim müzik türü o anki ruh halime bakan bir şey. Arabesk dinlemem o kesin onun harici Türk Sanat müziği, pop, yabancı pop. Serdar Ortaç’ı da dinlerim, Zara’yı da dinlerim” (E5, M.).

“O gün ki duygusal şeyime göre değişir. Yabancı müziği çok severim ama bi yandan da Türk sanat müziği de dinleyebilirim. Çok karışık bir müzik tarzım vardır. Rihanna’yı çok severim. Lady Gaga’yı da çok severim. Anadolu rock, Erkin Koray, Barış Manço, Cem Karaca favorim” (E4, M.).

b.4. Kitap Okuma Alışkanlıkları

Kitap okuma aktivitesi de bir boş zaman aktivitesi olarak karşımıza çıkan, bilgi edinme, keyifle vakit geçirme, merak uyandıran konularda araştırma yapma üzerine kurulan bireysel bir boş zaman aktivitesidir. Başta Bourdieu (2021) olmak üzere birçok çalışmada kitap okumamın da sınıfsal bir fraksiyon gösterdiği bilinmektedir.

“Kur’an okurum, kitap okumayı sevmem ben. Kur’an okumayı çok

severim her gün okurum” (E13, K.).

“Fırsat buldukça Kur’an okumaya gayret gösteriyorum ama kitap okuma alışkanlığım yok” (K8, K.).

Karatay’da yaşayanlarında çoğunlukla kitap okumak yerine Kur’an okumak ifadesi görülmektedir. Ayrıca sadece kitap okumak değil kitap okumanın sevilmediği bilgisini de paylaşmışlardır. Bu durumun Meram’daki katılımcılar için geçerli olmadığı farklılaştığı görülmüştür.

“Kitap eskiden okurdum, haftada bir kitap bitirirdim hatta bazen haftada iki olurdu sonra bir soğuma geldi ondan beri okumuyorum. Okulda verdikleri kitabı okurdum. Bilgi asla almayayım dedikodu olsun bana” (K5, M.).

“Son beş yıldır kitap okuyamıyorum, daha önce çok hızlı ve çok sık günlük kitap okuyordum ama son beş altı yıldır çok nadir. Bu zamana kadar okuduğum kitapların çoğu din ve tasavvuf kitapları, hadis kitapları, Kur’an’ı ayrı koyuyorum çünkü onu zaten okuyoruz o başka bir şey. Onun dışında Sahihi Buhari’dir, tasavvuf kitaplarıdır, ilmihallerdir genelde o tarz kitaplar. Ebubekir Sivil hocamız var, Dilaver Selvi hocamız var özellikle bu iki yazarı takip ederim” (E1, M.).

“Bulduğum her yazarı okurum. Dostoyevski’yi severim mesela. Ondan sonra Tolstoy’u severim. Türk yazarlardan İskender Pala’nın çok kitabını okudum. Yabancı romanı daha çok okurum. Eskilerden Reşat Nuri Güntekin falan var onları severim. Çok özendim şu psikolog yazarın kitabına ama o da beni sarmadı. Mesela benim düşüncelerimle tamamen zıt ama komünizmle alakalı kitapları çok sevmişimdir. Her zaman onların kendi siyasal düşüncelerine bağlılığı bana cazip gelmiştir. Bizim sağcı kesimimizde onlar kadar bağlı olsa belki çok şey değişirdi diye düşünmüşümdür” (K6, M.).

c. Tüketim Alışkanlıkları

Tüketimi gösterişçi, sembolik, hazcı, deneyimsel ve faydacı olarak meydana gelen bir eylem çeşidi olarak tanımlamak mümkündür. Tüketiciler kendilerine, kimliklerine uygun ürünler tüketerek bu imajlara ve kimliklere sahiplik sürelerini artırırlar (Orçan, 2008, s. 22-24). Bireylerin temel ihtiyaçları karşılamak için yaptıkları tüketim zorunlu tüketim iken; ürünlerle yüklenen anlamlar ve sembollerle gerçekleşen tüketim ise sembolik tüketim olarak tanımlanmaktadır. Burada ürünün faydası değil, toplumda nasıl algılandığı önemlidir. Satın alınan ürünün markasının toplumda bilinilir olunması, itibarı ve prestijli olması gibi unsurlarla değerlendirilmesi sonucu bireyler saygınlık için marka tercihlerine devam ederler. Bu da tüketimin sembolik olduğunu göstermektedir. Baudrillard (2018, s. 66) tüketicilerin

bazen çok kolay tüketim gerçekleştirdiklerinden, tüketmeyi istediklerinden çünkü bunu bir sınıf atlama aracı haline getirdiklerinden bahsetmektedir. Bu tüketim biçimi zorunlu ihtiyaçlardan dolayı değil haz almak için yapılır. Böylelikle sadece tüketerek yaşam doyumu sağlanmaktadır.

“Dindar insan israf yapmamalı eskiden biz dizlerimizi yamardık öyle giyerdik... Çorapları yamardık, atmazdık israf yapmazdık, israf yapa yapa bu duruma geldik zaten biz. Saygı sevgi var mı? Yok, her şey pahalandı, israf yaparsan her şey böyle olur. Niye dışarıda yiyorlar? Millet görüyor canları çekiyor o da zehir oluyor içlerine ve hasta oluyorlar. Eskiden çuvala alırdık şekeri, tulukla alırdık peyniri o bereketli oluyordu kızım. Kiloya binince ne oldu? Bereketi kaçtı” (K10, K.).

K10 gerektiğinden fazla harcama yapmanın bir yerden sonra cezaya döndüğünü insanların cezalandırıldığını düşünmektedir. Ona göre fazla tüketmek sonucunda sevgi ve saygı bile ortadan kalkmıştır.

“Dindar insan müsrif olmamalı her şey yerinde olmalı. Aza kanaat etmeyi bilecek, çok buldum diye çokça harcayıp müsriflik yapmayacak” (E12, K.).

“Gerektiğinde, lazım olanları harcamalı, fuzuli alışveriş yapmamalı, kullanacağı şeyi almalı, kıyafet mesela efendimiz üç tane olsun demiş, biri işte çalışırkene, biri ibadet ederkene, biri de düşününde derneğinde giymek için fazlası israftır diyor. Yapmam diyip yaptığımız çok hatalarımız oluyor aslında yapılmaması gerekmiş” (K12, K.).

Karatay ilçesinde yaşayanların düşüncelerinin birbirlerine bezediği görülmüştür. Onlar tüketimin gerektiği zaman yapılmasına dikkat çekip zorunlu ihtiyaçları gerektiği kadar almaktan bahsetmişlerdir. Fazla tüketim Karatay’da israf olarak tanımlanmıştır.

“İlk başta israf olmayacak, israf haramdır. Onun haricinde imkânın dahilinde helal daire çerçevesinde evine alabileceğin, getirebileceğin yiyecektir giyecektir erzaktır ailenin ve çocuklarının gözünü dışarda bırakmamak şartıyla israfa kaçmadan olması gereken neyse imkânım varsa alırım alınması da gerekir” (E1, M.).

“Dindar insanın tüketimi ihtiyacı kadar olmalı, parayla alakalı bir durum değil bu” (E5, M.).

“Dindar insan israf yapmamalı ama o da ne yazık ki olmuyor zamanımızda kıyafet bol hepsi aldı başını gitti, dolaplar dolusu kıyafetimiz var israf biliyoruz ama...” (E8, M.).

Her iki ilçede de katılımcılarımız fazla tüketimi israfla eşleştirmiştir ve tüketim dini referanslara başvurarak açıklanmıştır. Dindarlığını üst seviye olarak tanımlayan E8’in ifadelerinde çelişkiye de rastlanmıştır. İsfaf

biliyoruz ama diye başlayan ve dindar insan israf etmemeli aslında diye devam eden çelişkili bir ifade sergilemiştir ama kendi için durumu meşrulaştırmak istemiştir.

“Ben dünyanın en israfkar insanıyım, gözüm çok açıtır. Mesela bugün senden utandığım için bir şeyler daha alamadım masaya. Ama gözüm açıtır, her anlamda tüketimi çok severim ama israf oluyor” (K2, M.).

c.1. “Özensizlik: Fakir Gibi Giyinmek”

Bourdieu (2021, s. 258-259), alt sınıfların giyimde en fazla işlevi önemsediklerini ve önemli olanın ödenen ücretin karşılığında en fazla verimin alınması olduğunu söyler. Orta sınıflarda ise bu durum farklılık göstermektedir. Onlar için önemli olan paralarının karşılığında bir alışveriş yapmak değil daha itibar sahibi, kalite ve şık görünen şeylere para harcamaktır.

Gösterişçi tüketim oldukça eskiye dayanan bir geçmişe sahiptir. Tüketim sonucu bireyler prestijlerini ve statülerini artırdıklarını düşünürler. Gösterişçi tüketimin gelir seviyesine göre statüye, lüks tüketime, tercihlere ve beğenilere, çevreye moda ve markalara göre yapıldığı görülür. Son zamanlarda gösterişçi tüketim sebebiyle markalara ve onların özelliklerine olan vurgu artmıştır (O’cass & McEwen, 2004, s. 25). Veblen’in (2014, s.104), toplumların ekonomik ilişkilerini sınıfsal farklılıklar ile açıkladığı görülür. Üst sınıfta yer alanlar ve onlar gibi olmak isteyen sosyal sınıflar alışveriş gösteriş için yaparlar. Yapılan her tüketim gösterişçi tüketim olarak addedilmez çünkü gösterişçi olması için önemli olan satın alınan ürünün prestij sağlama düzeyidir. Bunlar sadece markalarla değil dikkat çeken ürünlerin satın alınmasıyla da olur. Bireylerin alanlarına uygun olarak tüketim alışkanlıkları geliştirdikleri görülür. Kendi sosyal çevrelerinin prestijli olduğunu düşündüğü ürünleri satın alarak tüketiciler tatmin düzeylerini artırır (Güllülü vd., 2010, s. 105).

Önce 90’lı yıllarda televizyon sonrasında da 2000’li yıllarda internet ile neredeyse her eve ulaşabilir hale gelinmiştir. Böylece moda algısında bir Batı etkisi görülmeye başlanmış ve bu durum seküler ya da dindar olmaksızın herkesi etkilemiştir. Bu süreç dindarların tüketimlerini de büyük oranda etkilemiştir. Bu durum ise toplumda bir değişime sebep olmuştur (Özbolet, 2015, s. 19). Tüketim algılarında meydana gelen bu değişimle beraber dindarlar modayı da dini yaşama uygun olarak görüp kendi hayatlarına entegre etmişlerdir. Bu durum ise tüketimin daha da artmasını beraberinde getirmiştir. Göle (2012, s.41), dindarların moda ile paralel hareket etmelerini ‘İslam’ın yeni kamusal yüzleri’ olarak ifade etmiştir. Üst

sınıfların ekonomik sermaye bağlamında hacca ve umreye olan ziyaretlerinde artış olması aslında İslam'ın özüne uygun değildir. Burada ibadetlerin bazen ibadet olmaktan çıkarak dini turizm haline geldiği de görülür. Hatta çalışmalar cami cemaatlerinde artışın olmamasına rağmen hatta azalış göstermesine rağmen dini törenlerin, ritüellerin, yemeklerin ve her bakımdan özenilerek hazırlanan dini sohbetlerin arttığı görülmektedir (Özbolat, 2015, s.83). Modanın dindarlık üzerinde dindarlığın içini boşaltan bir etkisi olmaktadır, çünkü gereksiz her türlü tüketim dinde israf olarak değerlendirilir. Dindarlar israftan kaçınmanın gerekliliğini bilirken gösteriş eğilimi gösterenler ise bu harcamalara zorunluluk ve önem atfederek iç huzurlarını sağlarlar. Weber'e göre (2008, s. 151), dini tutum ve gelir arasında bir ilişki vardır ve bu ilişkide gelirin artması ile dindarlık düzeyi azalmaktadır. Beraberinde gelirdeki artışın bireyleri gösterişe ve gösterişçe tüketime yönlendirdiği de görülür.

“Ben öyle çok kıyafet almam. Bu üzerimdeki etekle bluzu annem yirmi sene önce almıştı. Kıyafetlerim hep yirmi yirmi-beş senelik. Dikkat ederim, tertemiz asarım ütülerim. Bir yere gidince de ‘ana şu bluzu da alayım dalıma’ diyemem, eli boş gelirim. Annem babam alır bana mesela, şu etek çok güzelmiş derim, babam duyar alır, ancak öyle kıyafetim olur. Eşim bana bugüne kadar bir etek bluz almış değil (K17, K.).

“Normalde uzun eteğim, penye bluzum, kışsa triko bluzum, çiçekli eşarım hava durumuna göre kalın çorap patık giyerim, yazsa ince çorap giyerim. Bir yere gideceksem ya da misafirim gelecekse biraz daha kalitelisini giyerim, gezmelik diyoruz biz, gezmelik kıyafetler giyeriz. Ama öyle evde sık sık giyineyim demem, çünkü her dakika bir iş oluyor. Ben kara renkleri çok severim genelde de pazardan alırım giydiklerimi” (K14, K.).

“Ben daha çok gösterişli ve sık giyiniyorum, eşim ‘bunu giyme sanki rahatsızmışsın gibi hissediyorum’ der, spor giyindiğimde bayılır mesela ama spor giyinemiyorum. Sanki böyle özenmemişim, ciddiye almamışım ya da giyecek bir kıyafetim yokmuş fakirmişim gibi hissediyorum. Etek giymeyi hiç sevmem, kapalıları olmuyor” (K2, M).

“Kıyafetlerimi Network ve Damat’tan alırım başka yerden almam. Kombin yapmayı önemserim mümkün olduğunca yakıştırmaya çalışırım. Ayakkabıyı Tergan ya da Kemal Tanca’dan alırım, Konya dışından alırsam Togo falan olabilir, Ayakkabıda ilk rahatlığa bakarım, sonra modeline en son rengine bakarım. Takım elbiselerim siyah ya da lacivettir düzdür” (E1, M.).

“Seçil, Setrems, Ottoman Butik, Havzan ve Yaka’daki butiklerden alışveriş

yaparım. Çantayı çok severim meraklıyım. Şık olması benim için çok önemli. Bir düğün dernek oldu mu tabii ki Kemal Tanca'dır gidilir oradan alınır" (K4, M.).

Meram'da yaşayan katılımcılar daha çok marka ile tanımlamalar yaparken Karatay'da buna hiç rastlanmamıştır. Meram'da katılımcılar daha çok belirli bir gelir seviyesi gerektiren lüks mağazalardan alışveriş yaptıklarını söylemişlerdir.

"Benim gardırobum çok zengin otuz çeşit gömleğim, otuz çeşit tişörtüm var. Takım elbiseyi çok fazla giyemiyorum, yedi sekiz çeşit takım elbisem var, deri ceketim var çok güzel çok kaliteli" (E2, M.).

"Giyinirken düzgün güzel şeyler almayı severim, kaliteli olmasını isterim. Vakko'yu tercih ederim genellikle, Sarar, ... Benim marka takıntım yok ama mesela Vakko'dan bir kazak alıyorsunuz artık eskisin diye gözüne bakıyorsunuz, Kıyafetlerimi hiçbir zaman rastgele giymem. Modayı takip etmeye çalışırım, iki gün önce cumhurbaşkanı kruvaze çizgili mavi bir takım giymiş harika bir şeydi. Kravata özellikle dikkat ederim. Bakarım bazılarına, ceketinin yakası arkaya kaçıyor, bedenine oturmamış, onlara takılır gözüm" (E5, M.).

c.2. Tüketim Kriteri: Gösteriş ya da İşlev

Bu başlık altında katılımcıların sosyal sınıflar bağlamında mobilya seçimleri, hangi aralıkla değiştirdikleri daha çok gösterişe mi yoksa işleve mi baktıkları incelenmiştir. Orta ve orta üst sınıfların daha çok mobilya seçerken markaları ve gösterişi önceledikleri alt sınıflarda ise işlevin önemli olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında Meram ilçesi orta üst sınıfı Karatay ilçesi ise alt sınıfı temsil etmektedir. İki ilçe arasındaki farklılıklarda bu sınıf farkı açıkça görülmektedir. Meram'da yaşayan katılımcıların tüketim amaçları, kullandıkları eşyalar ve bunları değiştirme sıklıkları Karatay'a göre büyük farklılık göstermektedir. Lüks tüketimin ve gösterişin burada daha fazla görüldüğü Karatay'da ise fiyatın önemli olduğu ve işleve göre alışveriş yapıldığı söylenebilir.

"Evime eşya alırken param varsa ona göre dikkat ederim. Bana ne uygunsa onu alırım. Gidip pahalı olan bir şeyi almam ben, kullanışını çok önemserim. Dekoratif eşya severim, mesela üç buçukçudan, sosyete pazarından uygun bir şey bulursam alırım. Allah ve Muhammed yazılı biblolarım vardı mesela. Ben mobilya almadım, gelin geldiğimde varmış, şu kanepelerin, şu da vitrinin dediler. Ben de her şeyi beğenerek almayı istedim ama olmadı ben hiç öyle şeyler yaşamadım" (K9, K.).

"Ben eşyaların ucuz ve rahat olmasına dikkat ederim. Ben dekoratif

eşyaları falan hiç görmedim hay yavrum. Biz mobilya falan almadık hiç, ben geldiğimde vardı. Ben bir eşyayı ömür boyu kullanırım biz hiç değiştirmeyiz” (K10, K.).

“Gösterişe tamamen karşıyım asla öyle bir şey olmaması gerekir. Dekoratif eşyaları genelde milyoncudan alırım, gider bakarım hoş bir şey görür alırım, kuş gibi, Allah lafzı gibi... Çok almayı sevmem. Mobilyalarımı alalı on iki sene oldu hala kullanıyorum.” (K11, K.).

“Önceden dekoratif eşyayı severdim ama şimdi çok gözüme batıyor. Üç buçukçuda denk gelince alırdım eskiden. Biz mobilyaları sanayide yaptırttık o yüzden değiştirmiyoruz hiç” (K13, K.).

Karatay’da yaşayan katılımcılar için ilk kriter fiyat olurken Meram’da yaşayanlar içinse fiyatın en son kriter olduğu görülür.

“Evime eşya alırken ilk önce gösterişli mi diye bakarım ve kimsede var mı yok mu diye bakarım. Aldıysam da hemen ‘story’ atmam çünkü kimse benim evimde görmeden başkasında görmesin diye. Asla bir eşyanın işlevine falan dikkat etmem, fotoğrafını çekeyim herkes ilk bende görsün yeter. Lucky Art diye bir marka var oradan alırım genelde aksesuarları. Ama bir kıstasım yok benim için güzel olsun başkasında olmasın yeter. Bir de benim annem mobilya çok değiştirir o yüzden çok hakimiz bunlara. Annem üç yıl geçmeden mobilyaları mutlaka değiştirir, daha erken değiştirdiği bile olur, asla eskimesini beklemeyiz” (K1, M.).

“Aldığım eşyanın kalitesine dikkat ederim, zevkime uyuyor mu uymuyor mu çok önemli ve en son fiyatına bakarım. Beğendiğim bir şeyse alırım. Mobilyaları alırken Cupon ve Köprülü’den şaşmam. Buralarda beğenebileceğimiz bize hitap eden ürünler var” (E8, M.).

“Konya’nın bazı lüks mağazaları var oralara gidiyoruz. Sanremo Concept var, Mikasamoor var... Köprülü mobilyadan alırsız mobilyaları da. Yirmi dört senede dört kere oturma odası, üç kere salon takımı değiştirdim” (K5, M.).

“Biz mobilyaları Köprülü’den alırsız, 8-10 yılda bir değiştiririz” (E3, M.).

“Ben dekoratif eşyaları falan çok severim, Madame Coco’dan falan alırım. Mobilyalarımızı Konya’dan aldık. Köprülü ve İstikbalden aldık Çoğunu Köprülüden aldık ama. Beş on sene kullanırsız mobilyaları. Ben köprülü dışında Konya’dan mobilya falan almam” (E2, M.).

c.3. Tepkisel Müslümanlık

Sosyal hayat, tüketim alışkanlıkları, düşünce tarzları dindarlık açısından bakıldığında farklılık gösterecektir. Çünkü dindarlar kendi inançlarını yaşamlarını düzenlemede ön plana almaktadırlar ve dini

kurallara uygun oldun davranışları sergileyip uygun olmayanlara da tepki gösterirler. Dünyada bazı özel kutlanan günlere katılımcılarımızın bazıları tarafından gayri-Müslüm bir eylem olarak adlandırılmıştır. Bunları kutlamanın dindarlıkla çeliştiğini ifade etmişlerdir.

“Özel günleri tabii ki kutlarız; yılbaşı dışında. Yılbaşı’nı özellikle kutlamayız. Biz her akşam çay kahve kuruyemiş pasta yeriz fixtir bu. Ama özellikle yılbaşı gecesi akşamında yemeyiz bunları... Allah için Hristiyanların o gününe bir tepki göstermek için. Ben kutlamıyorum ama benzemesi bile bana terstir. Normalde eğlence programlarına bakarız ama o gün televizyon bile açmayız “(E1, M.).

Meram ilçesinde yaşayan E1, gündelik hayatlarında akşamları çay içip pasta yeme rutinlerinin olduğunu ancak özel günlerde başka dine inanan kişilere benzememek adına rutinlerini gerçekleştirmediklerini ifade etmektedir.

“Biz asla doğum günü, yılbaşı gibi günleri kutlamayız. Müslüman olmayanların adetlerini ne ben yaparım ne çocuklarıma yaptırırım. Tesadüfen eve pasta alınsa bile doğum günü gibi günlere denk gelirse o gün o pastayı yemeyiz” (K13, K.).

“Evimizin ihtiyaçlarını genelde BİM’den alırsınız. Eşim eve her şeyi yıgmayı sevmez, ben söylerim o gün akşam kendisi alır gelir. Yumurtayı, domatesi falan da pazardan alırsınız. Her adamdan almaz, kendi bildiği adamı vardır öyle şeylere dikkat eder. Migros’a kesinlikle gitmez mesela, çünkü orada alkol satılıyor öyle şeylere dikkat eder” (K16, K.).

“BİM ve A101’den alırsınız ihtiyaçlarımızı. Pazarı daha çok severim ama. Migros gibi yerleri sevmem alkol mevzusunu duyduk itici geldi bize. Alkol satan yere para kazandıramayız” (K11, K.).

E. Derinlemesine Görüşmelerin Kelime Bulutu: MAXQDA

Bourdieu bakış açısından sosyal sınıfların gündelik yaşamda çok sayıda alanda kendilerini gösterebildikleri söylenebilir. Öncelikle giyimleri kuşamları, dinledikleri müzikler, yaptıkları sporlar ve konuşma tarzları bile ait oldukları sınıf hakkında bilgiler verir. Çalışma içerisinde MAXQDA programı ile yapılan derinlemesine görüşmeler analiz edilerek kelime bulutları oluşturulmuştur. Bunu yaparken öncelikle herkesin çok sık kullandığı ifadeler olan edatların ve bağlaçların çıkarılması gereklidir. Sonrasına ise en az 10 kez ve daha fazla sayıda kullanılan kelimeler kelime bulutunda yer almıştır. En büyük punto ile en çok kullanılan ifade yazılırken ifade kullanım sıklığı düştükçe puntoda küçülmektedir.

[illegible]

“hacı”, “Medine”, “Müslüman”, “haram”, “hafız” ve “ilahi” gibi dini ya da dine atıf yapan kelimeler sıklıkla dile getirilmektedir. Özellikle “Elhamdülillah”, “Allah” ve “rabbim” kelimelerinin büyük punto ile yazılmış olması dinin gündelik hayatlarındaki önemini göstermektedir. Meram’da yaşayanlardan farklı olan marka isimlerinin burada yer almamasıdır. Meram’da da dine atıf yapılan kelimeler olsa da bunların kullanım sıklığı Karatay’da yaşayan katılımcılar kadar yoğunlukta olmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Sosyal sınıfları oluşturan unsur sadece ekonomi olmayıp eğitim, kültür, sosyal çevre, zevk ve tercihler de sosyal sınıfın belirleyici unsurlarıdır. Bireylerin içinde yer aldığı sosyal sınıf benzer alışkanlıklar ve eğilimler gösteren bireylerin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu nedenle aynı sınıfta yer alanlar benzerlikler gösterirken farklı sosyal sınıflarda olmak bireylerde fırsatlara ve kaynaklara ulaşımında farklılıklar yaratır. Sosyal sınıf doğumla, mirasla edinilebildiği gibi bireysel çabalar ve yetenekleri ile bir sosyal sınıfa dahil olunabilir. Bu da bize sosyal sınıfların aşılabilir duvarları olmadığını daha çok soyut duvarlardan oluştuğunu gösterir. Aynı zamanda sosyal sınıflar dinle de tıpkı diğer sosyal faktörlerde olduğu gibi yeniden üretilebilmektedirler. Dini pratiklerde sosyal sınıflar ve güç ilişkilerinin yansımalarını içermektedir.

Bu araştırma kapsamında sosyal sınıflar bağlamında oluşan zevk ve tercihlerin gündelik yaşam ve dini pratikler üzerinde ne kadar etkili olduğu incelenmiştir. Bu bağlamda Meram ve Karatay ilçelerinde yaşayan alt ve orta üst sınıfa mensup katılımcılarla nicel ve nitel olarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda dindarlık üzerinde etkili olduğu düşünülen cinsiyet, yaş, gelir, medeni durum, eğitim durumu ve sosyoekonomik statü gibi değişkenlerle dindarlık profili çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yaş artıkça, eğitim düzeyi azaldıkça, gelir düştükçe, sosyoekonomik statü azaldıkça, evli ve eşi ölenlerde dindarlık artmaktadır. Ayrıca Karatay ilçesinde yaşayanlar kendilerini en çok ‘dindar’ olarak tanımlayarak Meram ilçesinden ayrılmışlardır. Bu noktada ilçeler sınıfsal farklılıkları da gösterdiği için araştırmanın nitel boyutunda kendini en az orta düzey dindar olarak tanımlayan katılımcılarla her iki ilçede derinlemesine görüşmeler yapılarak sosyal sınıfların zevk, beğeni ve tercihleri incelenmiştir.

Araştırmanın nitel analizi sonrasında sosyal sınıfların günlük yaşamları hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Gündelik rutinlerin ve alışkanlıkların sosyal sınıfları nasıl şekillendirdiği görülürken Karatay

ilçesinde yaşayanlar namaz vakitlerini dikkate alan dini bir referans söylerken Meram ilçesinde günlük yaşam namaz vakitleri ile değil dünyevi telaşlarla tanımlanmıştır. Ekonomik sermayenin günlük yaşam rutinlerinde yapılması gereken görevleri finanse ederek katılımcıların hobilerine, zevklerine vakit ayırmasına fırsat verdiği görülmüştür. Karatay'da yaşayanlar için zorunluluk olan iş rutinleri Meram'da yerini zevklere ve hobilere zaman ayırmaya bırakabilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden de her iki ilçede kadın işi ve erkek işi ayırmakta ancak Meram'da erkeklerin eşlerine yardım ettiği görülmektedir. Sosyal sınıf bağlamında komşuluk ilişkileri, spor tercihleri, kitap okuma alışkanlıkları, müzik ve tüketim harcamaları üzerinden bir değerlendirme yapılmış ve Meram ve Karatay ilçesinde yaşayanların birbirlerinden keskin bir biçimde ayrılan farklılıkları olduğu görülmüştür. Komşuluk Karatay ilçesinde halen önemli ve bir destek mekanizması olarak yer almakta iken mahalle kültürü de buna olanak vermektedir. Meram'da ise komşuluk ilişkileri yok denecek kadar azalmış ve katılımcılar da komşulara vakit ayırmak yerine kendi tercih ettikleri arkadaş grupları ile görüşmeyi tercih etmişlerdir. Komşular daha çok yaşam gözetleyicileri olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan sporlar değiştiği gibi sporların yapılış biçimi de her ilçede farklılık göstermektedir. Karatay'da öncelikle çoğunluğun spor yapmadığı yapıldığında ise daha çok bedensel değişim arzusu ile yapıldığı görülmüştür. Meram'da ise spor, bir sağlıklı yaşam kaynağı olarak görülmektedir. Karatay'da daha çok yürüyüş yapıldığı katılımcıların spor salonlarına gitmediği saptanmıştır. Meram'da ise ekonomik sermaye gündelik işleri satın alarak kişilere kendileri için zaman yaratabilecek spor salonuna gitmek gibi avantajlar sunar. Her iki ilçede farklı sosyal sınıflar üzerinden gerçekleştirilen bu araştırma müzik zevklerinin de sınıfa göre ayrıştığını göstermiştir. Karatay'daki katılımcılar daha çok arabesk ve ilahi dinlemeyi tercih ederken Meram'dakiler ise rock müzik, pop müzik, klasik müzik ve çoğunlukla yabancı müzikler dinlediklerini ifade etmişlerdir. Kitap okumak konusunda da benzer farklılaşmalar görülmüştür. Meram'da yaşayan katılımcılar için daha çok psikolojik ve klasik kitaplar karşımıza çıkarken Karatay'daki katılımcılar ya kitap okumadıklarını ya da dini kitaplar okuduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın önemli bulguları tüketim alışkanlıkları ve tercihleri üzerinde açıkça görülmektedir. Tüketim her zaman zarurettten yapılmadığı için tüketimin yapılış biçimi de sosyal sınıf farklarını ortaya koymaktadır.

Tüketimi alt sınıflar daha çok zorunlu ihtiyaçlar için gerçekleştirirken orta üst sınıfta bu durum biraz daha itibar kazanma, statü belirleme üzerinden şekillenebilmekte ve hatta bazı durumlarda gösterişe de kayabilmektedir. Bu daha çok bireylerin içinde bulundukları habitus tarafından şekillenmektedir. Karatay'da yaşayan alt sınıfların zorunlu harcamalara para ayırırken fiyatı da gözetmesi buna karşılık Meram'da yaşayan orta üst sınıfın ise gösteriş, marka ve kalite vurgusu yaparak fiyatı son kertede dikkate alması sınıfsal farklılık açısından dikkat çekicidir.

Çalışma sosyal sınıf farklarını açıkça ortaya koyarken sınıfsal farklılıkların günlük yaşamda zevkler ve tercihlerin belirlenmesinde önemli olduğunu da göstermektedir. Gündelik yaşamdaki bu pratiklerin en önemli belirleyicisi sosyal sınıf farklılığı olarak ortaya çıkmıştır. Tüm katılımcılarımızın en az orta düzeyde dindar olarak kendini tanımlaması gelire bağlı bir sosyal sınıfın yarattığı bir hayat tarzı getirisinin çok daha belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma "*Dindarlık, sosyal sınıf ve habitus: Nicel ve nitel bir araştırma*" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: BA-ÖAS; **Kavramsallaştırma:** BA-ÖAS; **Literatür Taraması:** BA; **Veri Toplama:** BA; **Veri İşleme:** BA-ÖAS; **Analiz:** BA-ÖAS; **Yazma – orijinal taslak:** BA-ÖAS; **Yazma – inceleme ve düzenleme:** BA-ÖAS.

3. Etik Kurul İzni:

Bu çalışma için etik kurul izni, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 11.11.2022 tarihli ve 2022/112 numaralı kararı ile alınmıştır.

4. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akçaoğlu, A. (2018). Zarif ve Dinen Makbul: Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu. İletişim Yayınları.
- Akdoğan, A. (2002). Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat. Rağbet Yayınları.
- Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi-Konya Huzurevi Örneği, Dini Araştırmalar, 7(19) 19-56.
- Altunsu-Sönmez, Ö. (2016). Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (36), 561-563.
- Aslantürk, A. Y., & Aslantürk, O. (2023). Mahalle Baskısının Sosyolojik Tahayyülünde Kentsel Güvenlik. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 197-209.
- Atay, T. (2021). Din Hayattan Çıkar: Antropolojik Denemeler. İletişim Yayınları.
- Aydınalp, H. (2018). Din ve Dünyevileşme Kuzey Kıbrıs Örneği. Çamlıca Yayınları.
- Baudrillard, J. (2018). Tüketim Toplumu (N. Tural & F. Keskin, Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Bilgin, A. (2014). Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 76.
- Bourdieu, P. (2015). Pratik Nedenler (H. U. Tanrıöver, Çev.), Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2019). Sosyoloji Meseleleri. (F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin & A. Sümer. Çev.), Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2021). Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi (F. Günce & B. Günce, Çev.), Nika Yayınevi.
- Büyükcavcıoğlu, A. B. (2023). *Dindarlık, sosyal sınıf ve habitus: Nicel ve nitel bir araştırma [Yüksek Lisans Tezi]*. Selçuk Üniversitesi.
- Can, K. (1997). "Yeşil Sermaye Laik Sisteme Ne Yaptı, Birikim (99). 59-65.
- Çelik, C. (2002). Şehirleşme ve Din. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Çetin, A. (2011). Bir Kavramın Kısa Tarihi: 'Mahalle Baskısı'. Mukaddime, 3(3), 81- 92.
- Çolak, E. B. (2015), Sanat Eğitiminde Toplumsal Eşitsizliğin Yeniden Üretimi, Sanat Tasarım Dergisi, (6),7-16.

- Dalmış, L. (2009). Dindarlık Düzeyi ile Dini Pratiklerin İlişkisi (Ankara Örneği), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Demirezen, İ. (2016). Türkiye’de Muhafazakâr Kesimin Değişen Hayat Tarzı. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), 547-560.
- Edgell, S. (1998). Sınıf. (D. Özyiğit, Çev.), Dost Kitabevi.
- Goffman, E. (2014). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu. (B. Cezar, Çev.), Metis Yayınları.
- Gökmen, E. (2022). Televizyon Melodramlarında Gündelik Yaşam: Sadakatsiz Dizisi Üzerine Lefebvreci Bir Çözümleme. İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi, 10(21), 137-174.
- Göle, N. (2012). Seküler ve Dinsel Aşınan Sınırlar. Metis Yayınları.
- Günay, Ü. (1999). Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat. Dergâh Yayınları.
- Jourdain, A. & Naulin, S. (2016). Pierre Bourdieu’nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları. (Ö. Elitez, Çev.), İletişim Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S., Kardam, F., Rittersberger-Tılıç, H., vd. (2008). Ankara Kent Merkezinde Toplumsal Tabakalaşma, Hareketlilik ve Sosyoekonomik Statü Araştırması. (Proje No: SOBAG 104 K 039). Ankara.
- Karagöz, D. E. (2022). Televizyon Üzerinden Dindar/Mütedeyyin Kadınları Anlamak: Dindar Kadınların Televizyonu Alımlama ve Kullanım Biçimleri. (Doktora Tezi), Galatasaray Üniversitesi.
- Karaşahin, H. (2007). Bir Batı Anadolu Kasabasında Dinî Hayat –Gördes Örneği- Birleşik Yayınları.
- Kayıklık, H. (2003). Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler. Baki Yayınları.
- Köktaş, M. E. (1993). Türkiye’de Dini Hayat. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Lefebvre, H. (2017). Gündelik Hayatın Eleştirisi III. (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- O’cass A., & McEwen, H. (2004). Exploring Consumer Status and Conspicuous Consumption. Journal of Consumer Behaviour, 4(1). 25-39.
- Okumuş, E. (2006). Gösterişçi Dindarlık. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 6(3), 18-26.
- Orçan, M. (2008), Osmanlı’dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü. Harf Yayınları.
- Oskay, Ü. (2001). Müzik ve Yabancılaşma. Der Yayınları.
- Özbaydar, B. (1970). Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma. Baha Matbaası.

- Özbolat, A. (2015). Kapitalizme Eklemlenme Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü. Karahan Kitabevi.
- Özet, İ. (2019). Fatih-Başakşehir: Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus. İletişim Yayınları.
- Özsöz, C. (2019). Kutsal ve Kural: MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneğinde Yeni Muhafazakâr Orta Sınıfın Dönüşümü. Libra Yayınları.
- Savul, G. (2018). Sınıfın Yeni Görünümleri ve Bilişim Sektörü, Maddi, Gayri Maddi Emek. Nota Bene Yayınları.
- Serinsu, A. N., Sürmeli, M., Alkan A., vd. (2009). Dini Terimler Sözlüğü. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Subaşı, N. (2002). Türk(iye) Dindarlığı: Yeni Tipolojiler. İslamiyat Dergisi, 5(4), 17- 24.
- Swartz, D. (2013). Kültür ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu'nun Sembolik Gücün Politik Ekonomisi, (İ. Şahin, Çev.), Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi, (17), 191.
- Swartz, D. (2015). Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi. (E. Gen, Çev.). İletişim Yayınları.
- Tekin, M. (2004). Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım, Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri). Kurav Yayınları.
- Temel, K. (2021). Sınıf Analizinde Kültüralizme Doğru: Çağdaş Sınıf Yaklaşımlarının Seyri. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 17(61), 168-201.
- Tunçtan, F. (2019). Türkiye'de Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, V. (2006). Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye'de Dindarlık ve Kadın. D.E.M. Yayınları
- Veblen, T., (2014). Aylak Sınıfının Teorisi. (E. Günsel, Çev.), Tutku Yayınevi
- Weber, M. (2008), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu. (Z. Gürata, Çev.). Ayraç Yayınevi.
- Weber, M. (2016). Din Sosyolojisi. (L.Boyacı, Çev.), Yarın Yayınları.
- Yapıcı, A. (2016). Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlara Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri. Dinî Araştırmalar, 14(49), 131-161.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Detay Yayıncılık.

Yılmaz, F. (2019). Dindarlık ve Hoşgörü İlişkisi (Konya Merkez İlçelerinde Görev Yapan Öğretmenler Örneği). (Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EXAMINING DAILY LIFE EXPERIENCES IN THE CONTEXT OF RELIGIOUSNESS AND SOCIAL CLASS

 Berra BÜYÜKAVCIOĞLU^a

 Özlem ALTUNSU SÖNMEZ^b

Extended Abstract

Religion is a phenomenon that has existed since the beginning of humanity. It is the set of beliefs and values that individuals adopt in order to find meaning and purpose in their existence. Religion, as a belief system, has also become an important guide that determines and directs people's approaches, attitudes and attitudes. Religiosity, on the other hand, is people's commitment to religious beliefs and adopting a lifestyle in accordance with the religion they believe in. Believing in a religion or not and the frequency with which they fulfill the requirements of religion determine the level of religiosity of individuals. The teachings of religion, with their divine and moral dimensions, form a person's thought patterns, judgments and perspective on life. Social classes are extremely effective on individuals' lifestyles and preferences. The field and habitus in which individuals live can explain their behaviors and attitudes. Social classes have an impact on lifestyle and preferences, as well as the formation of religious practices. Preferred places, consumed products, daily life, education received, and social environment are formed in the context of classes. Recently, studies have increased especially in the context of the conservative middle upper class and show that the tastes, appreciations and preferences of these people are shifting towards luxury and ostentation. Habitus is a phenomenon shaped according to the social, cultural and economic conditions of individuals. According to Bourdieu (2021), habits create patterns regarding the way individuals think about themselves, their areas of influence, and their behaviors. Habitus, which shapes actions and practices, has the power

^a Master Student, Selçuk University, avcioglu.berra@gmail.com

^b Corresponding Author, Assoc. Prof., Selçuk University, ozlemaltunsu@gmail.com

to provide information about the positions to which individuals belong. There are certainly differences between the practices and preferences of individuals belonging to the working class and those of the upper class; both classes tend to behave in accordance with their own habitus (Bourdieu, 2015, s. 22). According to Bourdieu (2019, p. 162), habitus is such an important concept that it cannot be simply reduced to "habit". While habits are routine, constantly repeated actions without thinking, habitus is historically dependent tendencies and is not static, but in constant production. Although habitus is perceived as individual actions, it is actually a set of social actions and reflects sociality. According to Bourdieu, the boundaries of the way actions are carried out are drawn by habitus. These boundaries occur according to the strata in which individuals are located, and as a result of these strata, the feasibility of individuals' actions emerges (Swartz, 2015, p. 147). The formation of lifestyles is also the entirety of practices and behaviors determined by the person's habitus rather than the individual actions of individuals. All of a person's choices, from consumption practices to eating and drinking habits, from clothing and shopping styles to thinking, speaking and living styles, are the determining elements of lifestyles. Within the scope of our research, the religious practices of individuals living in Meram and Karatay districts were evaluated in the context of daily life and preferences, consumption habits, family and lifestyle. This research was conducted with the "mixed method" in which quantitative and qualitative research methods were used simultaneously. Quantitative data were collected using the survey technique and qualitative data were collected using the in-depth interview technique. A total of 30 people, 15 from each district, were interviewed for the quantitative research and 415 people from each district for the qualitative research. Individuals under the age of 18 were not included in the research, and it was seen that the majority of the participants were between the ages of 26-40. The fact that religion is the first choice of our participants in Karatay district to define themselves allows us to conclude that they direct themselves and their lives around religion. Considering the educational status, which is one of the factors that make up the differences between social classes, it was determined that there is a significant difference between the districts. The majority of the children of our participants in Meram district go to private school; a high percentage of the children of our participants in Karatay district attend public school. Socio-economic level is the social position of individuals determined by factors such as income, occupation, and education. There is a significant difference between the socio-economic levels of participants in Meram and

Karatay districts, which differ in terms of social class. When looking at the levels of conservatism and religiosity between districts, it is seen that there are differences. Our participants living in Meram have lower levels of conservatism and religiosity than our participants living in Karatay. It was observed that the religiosity scores of the participants living in Karatay were higher than our participants in Meram. According to the qualitative analysis results; our interviewees in Karatay district organize their days according to prayer times, and prayer times are used instead of the concept of hours. This situation reflects the effect of religion on their daily lives. In Meram district, it has been observed that neighborly relations in large housing estates are getting worse day by day. While our interviewees in Karatay district associate their neighbors with concepts such as confidant and family, neighbors in Meram district are seen as people who watch and cause discomfort. Sports activities carried out within the framework of religious sensitivities, especially for female interviewees in Karatay district, are carried out without any restrictions using the halls of hotels that are separate for women and men in Meram district. While our participants in Meram district stated that they frequently listen to classical, rock and pop music; our participants in Karatay district stated that they prefer arabesque music and hymns. It has been a striking point that our participants in Karatay district tend towards the religious in almost all of their preferences and likes. While our participants in Meram district prefer psychological and classical books; our participants in Karatay district stated that they do not read books mostly, but when they do, they prefer religious books. If we evaluate our study in general, it has been seen that there are some class differences on a district basis, and these differences generally affect daily life and preferences, and the way religion is practiced. The most important determinant of these practices in daily life is social class differences. The fact that all our participants define themselves as at least moderately religious shows that the income-based social class is more decisive for a lifestyle.

Keywords: Sociology of religion, religiosity, social class, everyday life.

Peer-review: External, Independent.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work has been derived from a master thesis entitled “Religious, social

class and habitus: A quantitative and qualitative research”.

2. Author Contributions:

Concept: BA-ÖAS; **Conceptualization:** BA-ÖAS; **Literature Search:** BA; **Data Collection:** BA; **Data Processing:** BA-ÖAS; **Analysis:** BA-ÖAS; **Writing – original draft:** BA-ÖAS; **Writing – review & editing:** BA-ÖAS.

3. Ethics approval:

Ethics Committee Approval for this study was obtained with the decision of Selçuk University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 11.11.2022 and numbered 2022/112.

4. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

5. Competing interests:

The authors declare no competing interests.

